

197.

BRÓDY SÁNDOR

EMBERFEJEK.

BUDAPEST.

LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)

CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA.

Minden jog fentartva.

31096

A model.

... Akkoriban voltam a legszegényebb és — úgy éreztem — a legszerencsétlenebb. Ma már tudom, sohse voltam boldogabb.

Zafirnénál laktam akkor a Mozsár-utczában. Nekem úgy tetszik, mintha ezzel mindent megmondtam volna, ami ezekre az időkre nézve érdekes és jellemzetes. A két név említésére látom annak a bizonyos sajtnak a likacsait is, amelyet ez és ez napon ebédeltem. Pedig húsz éve is elmult már, hogy Rubensnével egy kosztón éltem. Ne gondoljanak rosszat, csak egy kosztón. Igaz, kovártély dolgában se voltunk egymástól távol. A Zafirné konyhája — nappalija, szalonja és hálószobája — választott el bennünket.

Nem szeretem elmondani a részleteket, nem érdekesek, magától értetődik valamennyi, de — belátom — csak nekem. Meg kell hát magyaráznom Zafirnét, aki talán majd mindent megértet. Ez az öreg asszony, színes, hangzatos és büszke neve daczára csak egy öreg, nyugalmazott pinczérnek volt a felesége. A ház főntartója állandóan alkalmazáson kívül volt és az egész év alatt csak négy vagy öt igen meleg napon jutott abba a

helyzetbe, hogy mint borfiú segítségére legyen kül-
telki vendéglősöknek. Ilyen módon az éves lakás
bérlőinek egész léte ránk volt alapítva, a három
nőtestvérré, akik a kisebb, és reám, a ki a nagyobb
szobát laktam. Hogy az én akkori existenciám
min épült, azt ma már világosan nem tudom.
Emlékszem, egy hóban alig volt több, mint három-
négy nap, mikor nem ettem semmit, de ebből még
nem lehetett megélni, és miből telt a többi napra?
Azt hiszem, a csuda tartott fenn és őszszel a birs-
almasajt, amelyet fonszámra kaptam vidéki csalá-
dom nőtagjaitól, akiknek szűzies fantáziáját izgatta
az a tudat, hogy egy ifjú rokonuk él a főváros-
ban és küzd.

Most már bevallhatom, hogy igen keveset
küzdöttem. Feküdtem a diványon és vártam, leg-
inkább a pénzes postást, bár erre sem okom, sem
jogom nem volt. Néha mégis megjött és lehetetlen
helyekről hozott lehetetlen kis összegeket. Lettek
volna azonban a viszonyokhoz mérten akármily
nagy summák is, egy napnál tovább nem tartottak
volna, mert akkoriban még teljes tökéletesen hiány-
zott belőlem a takarékoság szép tehetsége és nem
tudtam lefeküdni, valameddig pénz égette a zse-
beimet. Izgatott, nyugtalan, valósággal beteg voltam,
amíg el nem költöttem az utolsó húsz krajczárig,
melynek a másnapi reggelit kellett fődöznie. Még
ez a gondosság is lehangolt egy kissé, szemre-
hányást tettem magamnak és a polgárias elővigyá-
zatosság miatt nyugtalankodtam, hogy talán nem
is vagyok poéta?

Ah, az voltam akkoriban, soh'se jobb és
különb, mint amikor a Mozsár-utczában laktunk.
Szegényes, mondhatnám ordinaré viszonyok közt
úgy éreztem, mintha elátkozott királyfi volnék, aki
tisza és nemes marad a szennyben, a nemtelen-
ség közepette, A házban tiszteltek és elismertek,

annyit mondhatok. Maga Zafirné jobban szeretett, mint az egyetlen fiát, aki minden hónapban csak egyszer jött haza és akit minden hónapban egyszer segitettem megverni és kidobni. A fiatalember nyomdász volt és sokbeszédű, szajkó, szoczialista és folyton öreg szüleit akarta megtéríteni. Szidta őket, mint a tőkét, gorombáskodott velük, amiért létét okozták.

— Mi jupon? kértelek benneteket, adtam megbízást?

Zafirné válaszul fazekat vágott a szenvedélyes szónokhoz, akit temperamentuma túlvitt az ideális elvek határain. A szegény levonta a világi jelenségek legvégső következtetéseit is, és még azt is szemére hányta az anyjának, amiért lenszőke haja és sárga szempillái vannak. Egyébként jó fiú volt, rendkívül sok verést kapott és kétszer volt tüdőgyuladása, egyszer tifusza, amíg én ismertem. Az utóbbi esetben, mivel a kórházban nem vették föl, mi ápoltuk; amikor lábbadozott, én olvastam föl neki, részint az új testamentumból, részint az öreg Dumas regényeiből. Magába is tért, meg is javult és egyszer alkonyatkor a belsejét is kitérta:

— Szeretnék meghalni — mondá — hogy megtudjam, mi *van*, de előbb szeretnék megölni valakit, valami bigot gazembert!

Méltóztatnak már észrevenni, hogy nem valami rendes emberek gyűltünk ott össze a kicsiny udvari lakásban. Pedig — álszeméremből — a sürgönykihordót el is sikkasztottam: Ez az ember több hónapon át albérletben birta a Zafir-lak egyik szögletét és arról volt nevezetes, hogy nála rosszabb lába talán senkinek sem volt a lustajárású Budapesten. A világon mindenre volt hivatottsága, csak mesterségére nem, következésképp azt kellett folytatnia. És mivel rendkívül önző ember volt,

panaszai és sóhajai elsavanyították körülöttünk a levegőt, megkeserítették az életünket.

Már amennyire hagytuk magunkat. De négyünkön nem vehetett erőt a szomorúság hatalma, nekünk nyílt az öröm virága a penész virágában is és még a szélvészek bús harcából is kicsendült — és perdült — számunkra a csárdás. A Rubens-lányok között a legidősebb nem volt több tizenkilencznél, a legifjabb pedig tizenhat éves. A szájuk nevetésre állott, úgy születtek, és az apjuk, egy részeges szabó, midőn utolsó napjait élte, rájuk is kiáltott:

— Hálátlan rossz leányok, én szenvedek, mint egy pék és ti nevettek.

Sírván is nevettek. A szájuk, a fogaik, lelkük és alighanem az előttük ismeretlen anya volt az oka, aki igen örvendhetett, hogy egyszerű paraszt szolgáló létére mesterember vette feleségül. Hamarosan életre hozta három gyermekét és mosolyogva távozott a földről, ahol neki — szerinte szép, sőt előkelő szerep jutott. A lányok akkor nem sírhattak utána, most azonban, — különösen ünnepnapok méla, csendes délutánjain — megkönnyezték, de hamarosan kaczagásra fogták a dolgot, amint eszükbe jutott, hogy anyjukat Piszke Veronának hívták.

A legkisebbet is Veronikának hívták, Piszke Ribiszke volt a csúfneve, a testvérei sokszor fenyegették is, hogy megeszik. Ami engem illet, csakugyan majd megettem. Rendkívül kedves és bábajos ostoba volt. Őt nevezték az ifjú festők Rubensnének, mivel korához képest szokatlanul erős, rendkívül rózsásszínű, szőkehajú és fekete szemű volt. Arczra, termetre, de lényére nézve is hasonlított a nagy festőnek bundában ábrázolt, mégis oly kevés ruházatu feleségéhez. Rendkívül élvezte, hogy tetszik és még az orrocskája is bele-

remegett, amikor valamelyik rajztanár fontoskodó szavakkal dicsérte a vállait, a derekát. Ő is akárhányszor elmondotta:

— A lábaimnak szép stilusa van, egy kissé rokokós, de az jó!

Tudta ezeket a szavakat, de nem értette. A festőkisasszonyok, akiknek a rendes, állandó modellje volt, magyarázgatták neki, kitanították, de egyszersmind agyoncsipkedtek. Dagadt arczczal, kisírt szemmel, duzzogva jött haza néha.

— Inkább ülök száz férfinak, — mondá — mint egy nőnek. Csakhamar ott is hagyta a hölgyeket és átment a férfiosztályba. A festődiákoknak ült, de csak félaktot. Egészen nem, soha!

Sokszor beszéltünk erről — az izzóra fűtött kályha világa mellett — az esti családi tanácsokon. Ő nem talált volna benne semmit, Zafirné pártolta, mert így könnyebben mehet férjhez, mert a férfiak ilyenek. A két testvér csak nevetett:

— Tedd meg, ha mered, ha megteszed, Piszke, többé haza ne jöjj.

Én meg, elhalványodtam még a gondolatra is, következésképp megrázó cinizmussal közbevettem:

— Miért ne! Fő a kereset. Ha hivatása kívánja. Megtették herczegnők is.

Reszkettem a pillanattól, amikor egyszer majd kipirosodva fog haza jönni és bevallja, hogy megtette. Akkor nekem végem van, akkor én a legnyomorultabb ember vagyok a világon, mert szeretek egy leányt, aki méltatlan hozzám. És nem vehetem többé feleségül.

Mert — remélem, természetesnek fogják találni — hogy Rubensnét szintén nőmmé akartam tenni, mint ahogy mondani szokták. Elhatároztam, hogy küzdeni fogok érte, kiművelem és főleme-

lem. Oh, tizennyolcz éves balga szív, akit egy érzés úgy megnöveszt, hogy elfoglalod az elme helyét is!

Most töröm a fejem, hogy a népisme szempontjából megállapítsam, miből élt a három felnőtt leány? Cseresznyéből — a cseresznyeidőszakban. Legelőnkebben erre a korra emlékszem vissza és ez az idő talán legjellegzetesebb egész életmódjukra nézve. A szezon gyümölcseiből táplálkoztak és vízvezetéki vizet ittak rá bőven, de azért nem volt oly egészségtől duzzadó három leány, mint a milyen volt Veronika, Riza és Katharina. Öltözködni is a kosztjukhoz képest öltözködtek, nyárias, félselyem, igen színes blouse-okba; a szoknya, hajh, az nagyobbára egy teveszőrszínű és téli maradt.

Veronnak, mert nem nézhettem, hogy egy gyermeknek való napernyővel jár, én vettem egyszer egy felnőtt, igazi napernyőt.

Reszketett a haragtól, amikor készülődtem, hogy átnyujtsam.

— Minek néz maga engem? — mondá és a haja szinte fölborzolodott, az égnek állott az izgatottságtól. Olyan piros lett az arcza, hogy szinte süttött. Én mégis fáztam, megijedtem; ilyen a férfi.

Sirva borult a nyakamba:

— Kegyed meg akar engem vesztegetni, meg akar engem venni! — szól, míg a nyakamat eláraszták forró könnyei. Magam is sirtam egy kicsinyt, a szívem elfacsarodott azon való nagy erőlködésemben, hogy még ne mondjak meg semmit. Úgy véltem, hogy nincs jogom szerelemről beszélni egy nőnek, akit lakásviszonyai arra kényszerítenek, hogy vallomásaimat meghallgassa és eltűrje, akár tetszenek azok neki, akár nem.

Ő józanodott ki hamarabb:

— Ha napernyő kell nekem, vesz a bácsim!
— mondá bizonyos elbizakodottsággal.

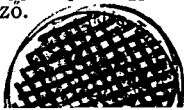
A bácsi! a három árva leányt ez kárpótolta apáért, anyáért. Ez adott független és szabad életüknek némi patriarchális színt, erre hivatkoztak, ha valaki bántotta őket, és erre gondoltak, ha a két nagyobbiknak elrongyollott a czipője és szép tavaszi napokon nem tudtak az utcára kimenni. A bácsit tisztelték, — félték és szerették; állásbeli ember volt, pecsétnyomó vésnök, kicsiny háza is volt Megyeren — a villa! Hozzája nem mehettek, a felesége miatt, de nyáron, egypárszor, vasárnap ebédeltek vele már. Csirkét ettek s Veron a csirkét nagyon szerette, különösen kirántva, zsírba sült petrezselyemmel. A bácsi fizetett és egy hatos borralalót is hagyott. A két idősebbik leány, mint fehérvarrónő, több tuczat zsebkendőt stikkelt neki rokoni, szíves szereteteért.

Ha nem akarom a tényeket eltagadni, bevallom, hogy a graveurt magam is kedveltem. Komoly polgár volt, aki a leányokat, egyszer, amikor meglátogatta őket, előttem is igen figyelmeztette az erény útjaira:

— Becsületesek maradjatok, mert ha nem, leveszem a kezemet rólatok. Egy nőnek főékesége a becsület, és ha fiatalemberek szavára nem hallgat, mindig jó vége lesz.

A polgár nős és egy kissé koros is volt immár, tehát nem lehetett föltenni, hogy a morált önző czélokból dicséri. Rám nem haragudott, sőt dicsért, mint művelt embert, aki rosszat bizonyára nem akar. Az akkori eszemmel is láttam, hogy csak azért elnéző irántam, mivel azt akarja, hogy én is jókat mondjak róla a távollétében és segítsek neki, ha Rubensnét tanítja:

— Te meg főképpen jól vigyázz magadra, a véred úgy sem kedvező.

Boldogok voltak, hogy a bácsi ennyire kitüntette őket szeretetével, és Rubensné — a gyerek — az ölébe ült, czirógatta:

— Mondja csak édes bácsi, csak parancsoljon nekünk!

A vésnök nem parancsolt, de szigorúan beszélt:

— Aztán — kérdé — voltaképpen mi is vagy te?

— Model, bácsi, model!

— Jól van, értem, model, de az még nem hivatás!

Elmélyedve, búsan és haragosan ismételte németül:

— Az mégsem hivatás, egy fiatal nőnek, aki szép és egészséges!

— Hát mit kell tenni, mibe kezdjek? — kérdé Veronika lehangoltan.

— Tanulj varrógépet, czipőelőrészt készíteni, tuczatszámra, jól fizetik. Segíts magadon, az isten is megsegít.

A két leány elragadtatva ismételte:

— Segíts magadon, az isten is megsegít!

A bácsi aztán elment. Ott maradtunk, ellágyulva és elképedve az ő nagy bölcsességének és tisztességének hatása alatt, leverten és egyszersmind föllelkessedve. És félig eltanácskoztunk azon, hogyan szabadítsuk meg Veront a kenyérkeresetétől, amely nem hivatás.

— Mi ki fogunk téged tartani addig, amíg valamit tanulsz! mondá a két idősebbik, akiket igazában a legkisebb tartott el.

— Legjobb, ha férjhez megy! szólta Zafirné, aki szintén belevegyült a társaságba.

— Férjhez nem megyek! — mondá Rubensné — inkább meghalnék, minthogy a nővéreim előtt férjhez menjek. Azonfelül a férfiak mind önzők.

Reám tekintett. Mért haragszik reám? Nem tudtam elképzelni. Elfordult tőlem, miután egészen a közelembé jött. Többször aludt a diványon, a jelenlétemben. Mindig rosszkor jöttem, mindig azt mondta: „pardon, kérem, már öltözködni sem lehet!”

Egyszer aztán ő maga szólott, hogy vennék ki egy szálkát a kezéből:

— Aztán vigyázzon, a vért ne bánja!

Igyekeztem, tőlem telhetőleg, de a kezem reszketett, csakhogy az övé is. Sziszegett és egyszersmind nevetett rajtam.

— Ügyetlen! — mondá — hagyjon el!

Alltunk a gangon szótlanul. Esthomály; mindenki vacsorázott a házban és az evőeszközök csörömpölésének barátságos hangja töltötte be az udvar csöndjét. A sötétben némán néztük, de, azt hiszem, igen erősen éreztük egymást.

Veronka szólt, ingerlékeny, gyerekes hangon:

— Ha én beleugornék a kutba, maga utánam ugrana?

— Igen.

A keze a kezemet kereste:

— Mért nem festő maga! Mindég a maga modelje lennék, senkié másé; magának nem kellene fizetni, úgy ülnék, ahogy akarná, maga meg festené rólam a Rubensnét, amit mindég próbálnak azok az ügyetlenek. Csakhogy én nem akarom, hogy nekik sikerüljön. Magának sikerülne és olyan híres lenne, mint a francziak. Tanúljon meg, egy fél év alatt többet tudna, mint valamegyi. Én segítek!

Hirtelen behívták vacsorázni. Turó volt, liptai és — jól emlékszem — keménymag hozzá. Jóízűen ette meg, a szeme is csillogott az élvezettől, amikor evett. Nekem egy kissé fájt, hogy enni tud közvetlenül az első vallomás után. Én nem

tudtam volna; igaz, hogy ezen az estén véletlenül nem is volt mit. Nem is aludtam ezen az éjszakán, kirázott a hideg az éhség és szomjuság miatt. A fogaim is összekocczantak bele és reggelre egészen elaléltam. Másnap ismétlődött a lázas éjjel, ámbar megnyugtattam a fiatal gyomromat. Ah, de a szívem, a szívem, azzal nem tudtam mit csinálni.

Így gyöttrődtem azokon a napokon, amelyek eltartottak heteken és hónapokon át. A leány pedig, ha nem is éppen ugyanilyen, de igen hasonló gyötrelmeket állhatott ki; reszkettünk egymásért, de féltük az istent, a törvényt, a társadalmi szokásokat, a bácsit, aki mind sűrűbben kezdte gyakorolni gyámi kötelességeit. Sőt egy napon a modellésről egyszerűen letiltotta Rubensnét.

— Az nem állás, — mondá — a festők pedig mind erkölcstelen gazemberek. Én vagyok az egyetlen rokonod és ezennel letiltalak, nehogy többé egygyel is szóba állj!

Szegény kis Veronika védte magát, barátait, akiket kedvelt, mert dicsérték, mert bolondoztak vele, beleavatták pletykáikba, felöltöztették bársony és selyem kosztümökbe és pénzt adtak neki azért, mert bámultatni engedte magát. Sírva vált meg tőlük, de maga is belátta:

— Belátom magam is, hogy egy komoly nőnek nem hivatás.

— És aztán mit csinálsz, ha megöregszel? vetette közbe a bácsi.

— Különösen ha megöregszem! motyogta Veron, mereven, értelmetlenül nézve a kék szemével, mint egy őz, amikor ráfognak az előtte még ismeretlen alaku, gyilkos puskacsövet.

Beleegyezett és mi is beláttuk.

Ettől fogva mind állás és hivatás után né-

zett. A bácsi hol ide, hol oda parancsolta, nagyon sokat ebédelt a városban, a bácsival, levest, húst, tésztát és gyümölcsöt is. Tőlünk kezdett elidegenedni, velem nem beszélhetett többé, hogy a szemei meg ne teljenek könnyel. Sokszor meg ingerült és gőgös volt velem szemben; szidott, hogy ha ő elpusztul, én leszek az oka.

Egyszer föltűnő későn és új kalapban jött haza. Mindég piros ajka kékesfehér, csengő hangja rekedt. A ház előtt ögyelegtem, azt hiszem, vártam rá. Bevont a kapu alá és ott hirtelen lehajolt, megcsókolta kezemet:

— Ne szeressen többé engem! — mondá alig hallhatóan.

Majd, csaknem kiabálva hozzátette:

— A bácsi a gazember és nem a festők!

Aztán nemsokára Rubensné ült modelt egész aktnak is. Meghallottam, maga mondta:

— Nem bánom, úgy fessenek, ahogy akarnak!

Én pedig kora hajnalban, egy hallgatag hordár kíséretében hagytam el a mozsár-utczai Zafir-lakot. Az ajkaim hangtalanul mozogtak, ami föltűnt a hordárnak is.

— Imádkozni tetszik?

— Nem, átkozódom! Gyalázatos, erkölcstelen fészek volt ez; örülök, hogy megszabadultam tőle.

Szitkokat — és csókokat — szórtam vissza a régi rongyos sárga ház felé, amelynek most szeretnék leborulni a helyére, de nincs meg többé a helye sem és mindhiába keresem. A Rubensné fehér lábainak nyomát befujta egy elementum, sem nem homok, sem nem por, nem hó és nem füst, hanem mind, ami benne van ebben az egy szóban — Pest.

Az orgonista.

I. Egy szelid flataleMBER epekedéseI.

Élt egyszer egy fiatal orgonista abban a városkában, hol kevés volt a szép nő és amennyi volt, az is eligérkezett már tizennégy éves korában. Minden arra való hölgynek igen korán meg volt a lovagja és ama fiatal asszonyok, akik nem állottak elég szilárd erkölcsi alapon, egy gyökeres szinte törvényes tradíciónál fogva nem fordulhat tak a polgári osztály, hanem a tisztikar felé.

Igy történt, hogy a fiatal orgonista reménytelenül és tanácstalanul nézett szét a jelenben úgy mint a jövőben és szerelmes vágyakozással teli szívét fájlalni kezdé:

— Itt nincs számomra tér, itt megfúlok; itt nyomorult város nincs több a világon! — Így szólt magában, de másokhoz is.

Gondolta, hogy talán megházasodik, akkor talán jobb lesz; de részint nem tudta, hogy kezdje el ezt a súlyos és nevezetes dolgot, részint pedig Hübele Balázs módjára belékapott, minden bevezetés nélkül. Egy igen vallásos és szerfölkött gazdag pór leányát első látásra mindjárt megkérte és ezért a leányka csaknem megverette azokkal a parasztleányekkel, akik őt már régebben ismer

különben azt jelenti, hogy
 htették.

alkalomból pedig valamely izrae-
 el kezdett ki, az illetővel négy-
 zott, a minek oly hire ment a város-
 maga a püspök is meghallotta. Elemért
 orgálta és talán el is csapja vala, ha az
 ártatlan kék szemeiből nem buggyan-
 ki gyermeki könnyek. Így állását nem vesz-
 el, de megijedt, csaknem megmerevedett.
 zegényke csaknem verseket kezdett írni, szinte
 a boritalra adta magát, majdnem bolondokat cse-
 lekedett.

Pedig szép volt Elemér, szőke, gyengéd és
 karcsu. Haja olyan, mint a selyem, selymes volt
 az arcza, a szemének a fénye, olyan a szalma-
 színbe játszó szakála is. A homloka, a nyaka és
 a keskeny keze fehér és simán gömbölyű, mint egy
 lányé. olyannyira, hogy egészen olyan volt, mint ama
 fiatal franczia szentek, a kiknek képeit — csipke-
 keretben — valamely érdem jutalmául osztogatják
 a zárdák növendékeinek. A fiatalember tetszett is
 a maga kis körében, de az a kör, fájdalom, csak
 az egy pusztán fiúgyermekkel megáldott kántor-
 családból, két vénkisasszony rokonából, a cseh
 eredetű egyházi karnagy és túlkövér nejéből, meg
 a maga édesanyja és fiatal leánytestvéréből állott.
 Ismert még néhány csinos mesterkisasszonyt, de
 azok le voltak már foglalva, még abból az időből,
 a mikor egy kis mesterinas kelleetlenül dajkálta,
 kis kocsiban tologatta őket. Részben pedig utálták
 a finom és puha keze, a hosszú haja és az ille-
 delmes, félénk és halk beszédje miatt.

A tiszta lelkű és életű, de forró szívű fiatal-
 ember ilyen módon sorvasztó életet élt és bár nem
 volt még több huszonegy és fél évesnél: álmat-
 lansággal küzködött, érthetetlen lázak kínozták,

minduntalan forróság öntötte. A hit-
 imádság tartotta benne a lelket. A
 külvárosi elemi iskolás fiukat csak
 mi folytonos kemény csatákkal, ve-
 viszálykodásokkal volt összekötve,
 mégis csak kifáradt.

A reggelei voltak különösen keserű-
 rendkívül csendes városban az ő udvarán
 uralkodtak a leghangosabb kakasok. Ezek
 korán fölkeltek és mindjárt rákényszerítet-
 elméjét a más körülmények között édes gond-
 latokra.

Általában majdnem minden reggel így gon-
 dolkozott:

„És éppen nekem kell így élnem, a mikor
 nincs az enyémnél szerelmesebb és hívebb szív.
 A mikor úgy vágyik lelkem a nőre, valamint for-
 rás vizére az agyonüzött, szegény vad zerge. Sze-
 relmes szép asszonyok, ha tudnák, hogy az érzés
 mely ereje és tisztasága lakozik bennem, elhagy-
 nák uraikat, hogy velem legyenek.“

„Mindegyiknek van párja, csupán nekem
 nincsen. Van párja az erdei ölyvnek, a sivatag
 hiénájának párt ad a jó Isten, hitvány kis Katicza-
 bogarak párostul járnak és lepik be az omlatag
 falakat kora tavasszal —: én pedig egyedül gub-
 basztok, csak a sóhajokat nyelem!“

„A virág, a melynek esze nincsen és a med-
 dig él, mindég mozdulatlan, egy helyben áll: nem
 vár hiába szerelmére, elviszi, meghozza azt a szél.
 Én meg hiába keresek, hiába bujok és vándorlok,
 szép, fiatal és független keresztény mindhiába
 vagyok. Istenem, Istenem, mit tegyek!“

„Pedig tudom, hogy szintén szerelemre éhes
 nőkkel van teli a világ és fodros párnáikon most
 is sok édes arcz ég emésztő és vágyakozó tűzben.
 Reám gondolhatnának, ha én feljűk mennék. De

hová, és merre induljak? Nem nyomorult kis városba; ez olyan, mint egy nagykendős néni, szürke, nagykendőbe burkolt, rideg az erkölcsé, olyan az ajaka, mint egy férfié, száraz és nem piros. Hanem a nagyvárosba, hol a homlokra borult illatos hajerdő alól tüzesen kacsintva villognak fekete szemek.

Oh fekete szem, nedves ajkak, erős fehér állak mennyországa, eljutok-e hozzád valaha!"

Sok bolondot, szépet összegondolt Elemér, de mindig bizonyos költészettel. A durva és elvetendő materializmus nem férközött hozzá, ámbár finom testének is kezdett alkalmatlan lenni az állapot; sokszor minden igaz ok nélkül kilelte a hideg, főképp nyári éjszakákon, a mikor nyitott ablakán át behallatszott a térszene. A katonák érzékeny és szenvedélyes nótákat trombitáltak az ezredsné ablaka alatt, a ki egy igen magas és telt termetű német nő volt... És suttogással volt teli odakint az éjszaka. Suttogtak a ház előtti fák lombjai, a kapu előtt a szolgáló leányok, az esti sétából hazatérő párok...

"Ah", gondolta magában Elemér, „nekem a legrövidebb idő alatt meg kell ismerkednem a hölgyvilággal, különben meghalok!"

Nem volt ugyan erélyes férfi, mégis belátta, hogy elvégre is cselekednie kell. Három tervet eszelt ki. Az első: elmegy egy kis faluba kántortanítónak és ott elveszi az elaggott kántor leányát, ha az szép. Vagy ír egy operát, a melynek segítségével megismerkedik a színi világgal, a mely fantáziáját leginkább izgatta, noha életében még csak nyolcszor volt színházban.

A legnagyobb szabású és leghetlenebb terve az volt, hogy elmegy Konstantinápolyba zongoramesternek, ilyen módon bejut a jobb török körökbe, megismerkedik a többé nem oly zárko-

zott természetű háremekkel is. Nagyszerű kalandjai lesznek, a melyeknek vége: átdöfött testét beledobják a Bosporusba. Vagy feleségül vesz egy török herczegnőt és azzal egykor vizitálni is fog a kietlen varjufészekben!

Uram bocsá'! Ennek a jó fiúnak még olyan gondolata is támadt, hogy mohamedán lesz, ha kell.

„Nem, azt még sem“ — gondolta magában. — „Hiszen a törökök már czivilizáltak. Vannak keresztény hitű miniszterei a portának és a serail legfőbb emberei görög katolikusok!“

Igy tudta ezt az orgonista a Jósika és Jókai regényekből, egy képes hetilapból, mert — a mint ez elképzelhető — napilapot nem olvasott. Szóval éppen nem volt kitanulva és így történt, hogy száz francia szóval, egy magyar korcsmárosnak szóló ajánló-levéllal és százötven forinttal útra kelt a bódító szépségű Sztambul felé.

Miután eladta a zongoráját és oly szabad beszédeket folytatott, hogy azt a karnagy többé meg sem tűrhette, halotthalványan, de lángoló szemmel így búcsuzott el öreg anyjától és leánytestvérétől:

— Isten vele, mama, Isten áldjon meg Boriska; én elmegyek feleséget keresni!

Azt nem merte mondani, hogy Törökországba megy, mert attól tartott, hogy az utolsó perczen bezaratja a püspök, mint könnyelmű és veszélyes kalandort.

De már a harmadik vasúti stáczión, a mikor a vonatvezető kérdezte: „hová?“ büszkén és nyomatékkal felelte: Konstantinápolyba. És hogy kinézvén az ablakon, városának tornyait még mindig látta, puha öklével megfenyegette:

„Tűnj el, ne lássalak már! Megálljatok, ti engem nem szerettetek!“

Szeretett volna segíteni a gőzgépnek, hogy sebesebben menjenek. De csak a rendes lötyögésével haladt előre a viczinalis, a szalmazsúpos házak csak nem akartak elfogyni, a míg egyszerre kijött és a minaretek megszánták a szegény fűt és ők jöttek előre a képzeletében. de csalfa nődra olyan alakban, a milyent nem épített még soha mór építömester. Arany talpon forogtak, a trágakő-erkélyeken fátyolos hölgyek énekelve mondták — a zsolnárt.

II. Vágyainak közelébe ér.

Elemér nagyobbára nyers ételekkel — különösen szilvával — élt az úton és ezért egy kis házzal ért a Bosporusba. Azonfölül vegyesvonaton is teherhajón utazott, a mi így nyár végén nem is gyötrődés. Nem volt egészen az eszénél, de talán éppen ezért gondolatai gyorsan és kellemelesen siklottak, mintha járnának olajos kerekű, könnyű kis hintókon; könnyen és vidáman, büszkén és bizalommal.

Reggel volt. Ébredtek a fából faragott sipkevárak, a török uraságok nyári palotái. A férfiak még aludtak, mert azok sokkal könnyebben áradnak és lomhábbak is. A nők azonban kidugták fehér arcukat a rácsos ablakok fölött.

Elemér a fődélzeten állott és a hölgyek mindegyike ismerősen, sőt bizonyos érdeklődéssel nézett feléje. Észrevették, örültek neki, a tekintetükkel szinte megállították a hajóját:

— Maradj még idegen, ne menj még, szép nőke idegen! — Ilyenforma hangokat hozott feléje a szélben kelő déli szellő. A fiatal ember ezen csodálkozott is, hogy a török nők tudnak magyarul? De mivel gondolatai jártak aranyos küllőkön, a hajós keréken, megnyugodott abban, hogy miért

ne tudhatnának pár szót még a régi magyar világból . . .

Mégis: eszébe jutott, hogy nincsen teljesen „magánál“.

— Iszonyúan föl vagyok izgatva — mondá magában — és nem tudom biztosan, hogy a mit látok, látom-e valóban és a mit gondolok, igazán úgy gondolom-e?

Aztán mosolygott a szép és finom sasorra alatt:

— Azt hiszem, akármelyik eljönne velem. Csak a nyelvvel lesz egy kis baj. Mindössze ötszáz francia szót tudok, azt is idegenszerű kiejtéssel. Azonban nincs jobb nyelvmester a tüzes, az ifjú érzésnél. Sokkal fontosabb az, hogyan kell kezelni e hölgyeket? A megszőktetés nem megy botrány nélkül és azért mellőzni fogom. Azt hiszem, nincs is rá szükség. És mit fogok tenni, ha több szerencsém is akad egynél vagy kettőnél? Legjobban szeretném, ha hű lehetnék egyhez. A többnejűség intézménye nagyon szép ugyan, de nem kereszténynek való . . .

Kikötött, kiszállott, a nagy híd pokoli czifraságában találta magát. Egy török hordár hurczolta előre az európai Konstantinápoly felé és beszélt hozzá törökül. Neki ugyan beszélhetett. Az Isten megbocsássa bűnét a szegény fiúnak, de a gyönyörű mecsetek domború kupolái és karcsú fehérsege is csak annyiban hatottak rá, a mennyiben az asszonyi nem egy és más tulajdonságaira emlékeztették.

Látta a népjelenetek nagyszerű tarkaságát; a feje szédült attól, hogy mily tarka a világ, mily zavart és mily harmónikus, mennyire siet és mennyire késedelmeskedik minden lelkes állat. Csak a csacsiknak, a tevéknek és a kutyáknak van igazi flegmájuk, az emberi bölcsesség itt ő beléjük szállt, hogy: minden úgyis mindegy!

A derék orgonista tett néhány jelentéktelenebb megfigyelést, mint példának okáért azt, hogy a temetőknek a város kellő közepében való elhelyezése szép divat. A szegény halottak nincsenek kidobva és ha csöndesen is, együtt maradhatnak a diadalmas étellel. A perai és galatai utcák szűk és sötét voltát is helyeselte: ez kedvez a szerelemnek! így mondá magában, mert a fődolgot, a célt, nem bocsájtá el egy pillanatra is. És ennek megfelelőleg akart elhelyezkedni abban a kis hotelben is, a hol megszállt:

— Mennél kisebb szobát kérek, minél magasabban. Ha lehet a padláson . . .

A szálloda egy emigrált magyar úré volt, a ki bár eltörökösödött, mégis nagyon ragaszkodott honfitársaihoz. A mint meglátta a zenész hosszú, szőke haját, azonnal ígért neki két zongoraleczkét, egyet a dinamit-gyárban, a mely két óra járásnyira volt Perától, a másikat a lengyel konzulnál, a hol több gyermek volt, de egy hangszer sem, mindég az illető zenetanártól kivánták, hogy magával-vigye a zongorát.

A szíves biztatások után a portás — a ki szintén magyar születésű volt — elvitte Elemért az irakhoz, a kik egész nap állandóan ott ebédeltek a vendéglő udvarán, egy igen nagy terjedelmű, de eljesen levéltelen, száraz és szomorú lugas alatt. Az urak éppen egy rosszkedvű, öreg fehér macskával évelődtek. De a mint Elemér helyet foglalt köztük, abbanhagyták a tréfálkozást és nyomban kiestek, hogy mondjon otthonról újságot. Mert kesély kivétellel magyarok voltak. Annak számították azt a két morvaországi eredetű basát is, a ki innen, a hotel udvarából vezényelte ezredeit. Ezek szerfölött rossz anyagi viszonyok között éltek és egyetlen feleségük sem volt. Garçonletük nyomoruságát itt enyhítették a korcsmai

társaságban, a hol a hű magyarság sokat elnézett nekik exczellenciás czimükért és mert politikai híreket hoztak a kaszárnyákból.

A többi magyar úr részint zongoramester volt, részint szilenciáris ügyvéd. Hozzájuk csatlakozott egy svájcki énektanár és egy német katonatiszt, a ki nyugalmazott tanára volt a török kadétközpontjának. Borvidéken született és ezért nem tudott elhelyezkedni a konstantinápolyi németesség keretében és — félig öntudatlanul — idetalált a magyarok közé.

— Tehát van már társaságom is, basákkal ismerkedtem meg!

Ezzel a szép eredménnyel zárta le Elemér első napját és aludni próbált. (Ki tudja, hogyan leszünk a többi éjszakával!) Ámde nem tudott nyugodni és nyitott szemmel a leghetlenebb álmódásokat folytatta.

Legelőször is több puszkagolyó vágódott az ablakához, de szerencsére nem tudták köröszkül furni az üveget. Majd finom női újjak kopogtattak az ajtaján. Kevés vártatva megjelent egy iger sovány basa, mindkét kezében egy-egy selyem zsinórral. (Elemér konstataulta, hogy most látja életében először a selyemzsinórt. Hát ilyen?) Egy másik, de kövér basa a szájában véres handzsárt tartott. A kegyetlen és ijesztő képeket barátságosabbak váltották fel, mint például a szökőkút medenczéjében enyelgő ifjú háremhölgyek, a kik sokszínű, de igen könnyű ruhát az ablakok színe üvege és az aranyos félhomály vet. Erkélyjelenekek következtek aztán, repkénynyel és kötélhágcsóval . . .

Virradt. Kevéssel virradat után tényleg verégek érkeztek Elemérnek. Egy zongoramester, szomszédja, szintén fiatal és szőke, kék szeméből halálos optimizmus mosolygott ki folyton, hogy a

már szinte kietlen volt. Papucsban jött át egy kis bizalmas beszélgetésre.

— Ide jó helyre jöttél — mondá — finom helyre. A háremek kezdenek kinyilni, erősen civilizálódnak és az a zenész, a ki oda bejut, az boldog és szerencsés.

— Te bejutottál? — kérdé Elemér mohón.

— En még nem, de a két basa résen van. Szólok nekik a te érdekedben is.

Kiültek az erkélyre, helyesebben a háztetőre és gyönyörködtek a fölkelő napban, a mely oly hevességgel jelentkezett, a hogy odahaza csak délben szokott. A tájék valóban érzéki volt, az arany-szarv, maga a Marmora tenger is csupa érzékiség.

A márványkutak és a faházak, sőt a minaretek is fáradt, de bűvös szerelmet leheltek. Közvetlen alattuk Top-hane városrésze még egészen feketeségbe borulva olyan volt, mint egy óriási Léda, a mely magához szorítja az óriási hattyut, a Bosporus egy fehérvizű, csillogó öblét.

Nagyon fantáziáltak.

— És hogyan álltok itt a hölgyekkel? — kérdé Elemér.

— Finomul! — mondá a kolléga. — Különben meglátod, van itt egy görög nő, Artemisia.

— Fiatal?

— No, no! — felelte a másik zenész.

Némileg szemérmes volt mind a két fiatal ember, abba hagyták tehát a tárgyat és duót fütyöltek. Egy régi szép magyar nótát, a melybe az alsó emeletről hirtelen beleszólt egy harmadik hang.

Türték, sőt hozzája illeszkedtek, mert érezték, hogy rokonkebelből származik.

A festő volt, a ki keleti tanulmányok folytatására jött Sztambulba, de a viszonyok kényszerítő hatalma alatt fotográfus lett. Csakhamar

fölhozta közéjük a füttyét is, magát is, és most már hárman ábrándoztak.

Délfelé lementek egy német korcsmába sört inni és meghallgatták egy frissen szerzett barátjuk változatos előadását arról a tárgyról, hogy mily rohamosan romlanak a török hölgyek. A német eredetű keleti utazó, a ki magának azzal hízelgett, hogy titkos rendőr: számtalan bizonyító adat birtokába jutott.

— A bátorság a fő! — mondá a porosz és mind megitta az Elemér sörét. Ihatta azt, mert ebben a pillanatban Elemér a legédesebb tiszta szinarany mámort itta. Különben is a gyomrával még mindig nem volt rendben. Valámi paprikás ételt kívánt. Boldogságához e pillanatban semmi más nem hiányzott, mint egy kis szószos és paprikás étel...

Elhatározta, hogy ha basa lesz, akkor is magyar konyhát visz.

III. A mennyország kapujában.

Lassacskán fejlődtek a dolgok, de elég biztosan. Elemér legelőször is a szálakat szőtte szanaszét és a magokat vetette el. A szálak abból állottak, hogy bizonyos órában minden naporsétált némely elhagyatott paloták előtt. A magok sem voltak másmilyenek. Minden pénteken kiment a kis-ázsiai édes vizekhez, a hol ilyenkor a szegényebb basák hiszterikus feleségei diót hámozva francia regényeket olvasnak, toalettekről beszélnek. Elemér nagyokat pislantott e jórészt kövérkés hölgyekre és semmiképpen vagy csudálkozó mosolylyal fogadott tekintetei voltak a mag, a melyből a szerelem illatos orchideáinak felnövekedését várta. Egy rosszkedvű öreg rendőr végre is fölfogta és fölismeré sajátos nézelődéseit és eltávolította az édesvizektől.

Elemér izgatott boldogsággal mondá zene-tanár barátjának:

— A fejlemények bonyolódnak!

— Csak barátaink, a basák ne tudjanak meg semmit, mert ők végre is katonák és muzulmánok! — szólt a szépen fütyülő hű lélek némi félelemmel és sok óvatossággal.

— Csak a szelamlikon vigyázz magadra, az életteddel játszol! — tette hozzá a festő

— Bizzatok rám, ha valaki vigyáz, én vigyázok. Annál merészebbek a herczegnők. De ezt értem és méltányolom. Az elmúlt pénteken is, miután a szultán ő felsége bement a Hamidie mecsetbe, szegény herczegnőket otthagya a forró napon, csukott hintókban. A magas hölgyeknek bent igen nagy forróságuk lehetett és mivel az arcaikat kidugni nem merészelték, a kövér kis fehér kezüket nyujtogatták ki a hintó ablakán. Mint a hogy a kis gyerekek szokták: „gyer, gyer!” De hogy, de hová, de ki? Talán kis lyukak vannak a coupé falán és a szultán feleségei és a főudvar-hölgyek láttak bennünket, európaiakat, szőkéket ... suttogetta a szép szőke orgonista.

Nagyon méltányolták; csak attól félték, hogy valami bolondot csinál. Esti időben nem is hagyták magára; ha barangolni akart, a két barát követte. De nem történt semmi, csak megismerkedett ama görög nővel, Artemisiával, a kivel a kis korcsma egész asztaltársasága ismeretségben állott, noha egyikük sem tudott vele beszélni egy szót is. Elemér mindenáron francziául akart társalogni vele, de a hölgy a szemébe nevetett és otthagya egy újonnan érkezett barátja, egy korhely török kedvéért.

Elemér nagyon leszólta a fiukat, hogy csak egy ilyen hölgyismeretségre tudtak szert tenni annyi év után. De megjegyezte magának az Arte-

misia lakását és még többször fölkereste, titokban; olcsóbb ékszereket és hangjegyeket hordott neki, de vizitei sikertelenek valának, a nő nem akart sehogy sem más nyelven tudni, mint görögül.

A száraz és szomorú lugas alatt vidáman folytak a hosszú és mindinkább hitelben való vacsorálgatások. Olyannyira a hitel alapjára volt fektetve az egész kosztolás, hogy a tulajdonosnak valamely nagy tőkével kellett rendelkeznie, hogy ezt a szervezetet kibirta. Boldog lehetett az a szegény ember, a ki ide bejutott, mert inkább alapítványi hely volt ez, mint korcsma. Igaz ugyan, hogy a fölszerelése vajmi hiányos, a bor gyakorta napokra teljes tökéletesen kifogyott és a marhahús, a férfiak e főtápláléka is hiányzott, de nem is egyszer.

Szerényen, de vidáman éltek, mert folyton házasodtak. De sajna, csak elvben és inkább tréfásan. Az egyik morva muzulmán megigérette Elemérnek, hogy ha legközelebb Czirkassziába megy, megkéri számára az alkormányzó legnagyobb leányának kezét.

London ügyvéd, a kit igazán Londonnak hívtak, de nem bizonyos, hogy csakugyan ügyvéd volt-e, a társaságnak e legtapasztaltabb és legzajosabb multu tagja, szintén évődött Elemérről:

— Barátocskám — mondá — ha abból a célból jött ide, hogy házasodjék, azonnal forduljon vissza. Itt a keleten a nő drága és nem a férfi. Itt oly becsben tartják és úgy őrzik a hölgyeket, mint odahaza nálunk — a pénzt!

A józan és keserű hang elkedvetlenítette az egész társaságot, de különösen az ifjú zenetanárt, a ki a beállott nélkülözések, a temérdek sok ábrándozás hatása alatt vérét veszté, úgy hogy testi és lelki sápkór jelei mutatkoztak rajta. Egész napokat elfeküdt, félnapokon át csúpa nehéz operák vezér-

motivumait füttyörészte és nézte a várost, mely fantasztikus és ijesztő. A félholdak fénylenek az őszi napban, valamint a szőke női haj . . .

A derék fiú már egészen benne volt abban a hangulatban, hogy minden földi szépséget úgy tekintsen, mint a mi az asszonytól ered. Es annyira fölolvadt az érzéseiben, hogy félni kezdett magától, ha a tükörbe — régen tisztogatott ablakának üvegébe nézett. Nagy kék szemei jobban csillogtak, mint a legfeketébb szemek, ajkai oly pirosak valának, hogy szinte meggyúltak. Arcza pedig halvány, mint a mikor a fogyó hold tükröződik a Marmorában. Érezte, hogy földfeletti szépség jutott osztályrészeül, meg volt győződve arról is, hogy ismeretlenek ismeretlen forró szenvedélylyel keresik, de a levegőben, de nem tudják megtalálni hozzá az utat, valamint ő sem hozzájuk.

A társadalmi rendet — mint fő-fő akadályt — szidta minduntalan és a portással együtt a vasútnál várta a szálloda új vendégét, a német iskola új tanítónéját, a ki sürgőnyel jelentette magát. A hotel asztaltársasága nevében kis beszéddel és egy nagy szekfücsökkel fogadta az idegen hölgyet, a ki sokkal férfiasabb, sokkal magasabb, szőkébb és idősebb volt, mint ő.

— Csunya, de kedves! így jellemezte új ismerősét Elemér a kíváncsi asztaltársaságnak.

Bensőbb barátjának — a komponistának — már többet mondott:

— Erősen megszorította a kezemet; félek, hogy ebből lesz valami!

— Ez meg akar fogni, reám vetette magát, óh be csúf! — folytatta másnap vallomásait.

— Oh nem fog sikerülni neki, nem! — szólt később hangosan, magamagának.

Egy estve aztán lejött maga a tanítónő is.

Nem annyira a kora, mint a férjhezmenésért való szörnyű hosszas és eddig ismeretlen harcz: három, csak három, de alapos redőt vont cementszőke arczán. E redők, a melyek leginkább csak államférfiak arczán láthatók: állapították meg e nő egész egyéniségét. Amde e ránczok közül most naiv ravaszság és diadalmas gonoszság mosolygott elé.

— Meg vagyok fogva! Ezért jöttem én Sztambulba! — suttogá Elemér benső barátjának és az asztal alatt megmutatta jegygyűrűjét, a mely úgy a tanítónőhöz, mint anyagi viszonyaikhoz képest is szerfölött vastag volt.

— Mindegy, feleségnek való, e mellett nyugodtan kornyikálhatsz. Minden művésznak inkább művelt, mint szép felesége volt. Aztán nagy a világ, a civilizáció behatol a háremekbe is és azok egyszerre kinyílnak...

Hamarosan, sőt föltűnő sürgősen megtörtént az esküvő is. Elemér levágatta a szép nagy haját és rövidre nyírta a szalmaszín szakállát is: a tanítónő irnokji állást szerzett neki a német nagykövetségnél. Éves lakást vettek föl a török városrészben és esténként szerfölött sokat játszottak egy roskatag harmóniumon, a melynek hangjait Sztambul igazi urai, a kutyák, csak igen lassan szokták meg. Adelhaide — a tanítóné — valamicskét megkövéredett, Elemér viszont még soványabb lón. Oly könnyű és gyöngéd lón, hogy szinte elfűtta — az enmaga sóhaja.

— Ezért jöttem én Sztambulba, ezért! suttogta magának, félhangon, majd tudatta e megjegyzését barátaival is, a kik még mindig Artemisiánál tartottak.

— Boldogok vagytok ti, ti legalább föntartottatok cselekvési szabadságotokat, nem kötöttétek le ábrándjaitokat és nem vagytok kénytelenek füs-

tölt héringet enni, mert ez állatot nőm különösen kedveli, mert egyetlen földije itt: a hazájából hozták. Némelykor beszélget is velük, mert velem — értelmileg — még most sem tud érintkezni, leginkább jelek segítségével veszünk össze.

Vigasztalták, különösen a pasák:

— Nem kell türelmetlenkedni, majd meghal!

— Hamarabb meghalok én! — mondá Elemér elhatározottan. És célzott — egész jóhiszeműen — valamely komplikáltabb öngyilkossági módra. Volt abban tenger. nyári palota, kötélhágcsó, igen-igen sok méreg, több szökőkút és egy szerelem. Óhajtotta a halált, mely egy igazi kaland közben éri, az első és utolsó kalandon... És éjszakának idején bebarangolta a legfélreesőbb városrészeket, a hová a török ember is csak lopás céljából merészel elmenni. Barátkozott a skutári temető-falu nyomorultjaival, bölcs hülyéivel, boldog koldusaival, a kik a hitetlen embert megittatták és megettették és tisztelték, mint valami ritka fajta kóbor kutyát.

— Az lesz a vége, hogy agyonütik! — mondá London doktor, a ki inkább bölcs volt, mint ügyvéd.

A gyakorlati férfiú jóslatának beteljesedése valóban hamarabb megtörtént, mint a hogy maga is gondolta.

— Persze, hogy megölték — jelentette a rendőrséggel ismerős ügyvéd — a serail körül ódalgott éjszakának idején, zsiványnak vagy kémnek nézték, egyszerűen leütötték!

— Csak legalább annyi becsület lett volna a gyilkosaiban, hogy zsákba varrják, a Boszporusba dobják, mint a hogy álmodta, óhajtotta! — szólt könnyes szemmel a szegény Elemér barátja. Majd sejtelmesen, titokzatosan hozzátette:

— Vajjon kiért adta oda az életét? Irás nem maradt? Mily titok! Ha föl lehetne támasztani!

— Mit nyafog maga kottára — szólt közbe London — a fiú elérte célját! Agyonüttette magát valakiért, a ki nincs, valamiért, a mi nem egyéb, mint fölmelegített vizenyős levegő, olyan, mint a milyen a katonabanda trombitájában van, ha sokáig fútták. Szerelem! Maguk muzsikusok fújják vele tele a világot!

— — — — —

A kisváros felnőtt lányai pedig meghallván, hogy Elemért, a halvány orgonistát megölték Konstantinápolyban egy kéjlak előtt: mind szerelmeseik lőnek a szegény fiúba. Azonban ez tudatlanul alszik a perai örmény-temetőben, minden vasárnap kijár hozzá egy magas némbor és haragosan sír, hogy az ábrándos magyar elszökött előle.

Leányfej.

I.

Találkoztam Ágnessel. Azzal az Ágnessel, akivel egyszer megszöktünk. De nem mentünk tovább a pályaudvarnál. Ő tizenhét éves volt, én húsz. Ott megállapítottuk közösen, hogy mégse szeretjük egymást igazán, hát visszajöttünk lóvasúton. Én fiakkeron akartam, de ő nemtelen dolognak tartotta a rejtőzést. Csak hazajövet, búcsuzóra a kapu alatt csókolhattam meg a tiszta homlokát, melyre már akkor se volt frou-frou fésülve, pedig még mindenki viselte.

És egy négyemeletes ház szédítő magasságú lépcsőházában volt vége a szerelmi idillnek, mely olyan erőszakosan verődött föl, mint a főváros kövezetén akármily kicsiny, szabad földes helyen a sarga virág, amit pampukának hívnak a gyermekek. A nagyvárosok tavaszi virága, mely ma még duzzasztja sarga virága szirmait, holnap már egy csomó kerek pehely, a szél játékszere. Nincs többé, csak az üres kocsánya...

Sietve elváltunk, gyorsan búcsuzkodtunk:

— Lássuk csak, vizsgáljuk meg, szeretjük-e

egymást igazán? Óh, Istenem, ha már vizsgálnunk kell!?

Igenlőleg bólított bájos fejével.

— Bizony, ha már vizsgalódnunk kell! Talán jobb is volna . . .

— Jobb. És tudja mit, ne találkozzunk többé soha!

— Ne többé soha!

És találkoztunk mégis! Természetesen jó sokára. Akkor, amikor újra elárasztotta a várost a sárga virág. A kövek, az aszfalt közül duzzadtak ki a mohó, sárga fejei. Frissek és vidámak május lanyha esőjétől, mely napszállta óta egyre permegetett és estét csinált az alkonyatból. Csak a tömegeket lehetett látni és egy-egy arcot a gázlángok alatt. Ezeket néztem.

Nő és férfifejek közel egymáshoz. Szerető, vagy úgy lehet hitves pár arcát, melyek maguk is világítottak a rajtuk szétáradó belső mosolygástól. A szerelem ezerszínű sugarából volt rajtuk összeszöve ez a fény. Újan kelt, újra éledt illúziókból s szikrázó, szenvedélyes ígéretekből, elfojtott érzések villogásából, lopott fényből, nehéz diadalok sápadtságából . . . Csak néztem, néztem ezeket a mosolyokat, melyekben az ember minden édes, gyönyörteljes titka, életének célja, a földön való minden cselekedetének magyarázata benne van. Szerelem nélkül s irigység nélkül néztem a szerelem e foszforeszkálását, melyet megtaláltam a magányos, szűzies női fejeken is, ha bágyadtabban, titokzatosabban is, bimbóban csupán.

És megrészegedve tőlük, szinte megrendültem, amikor az utcai lámpás fénye, alig két lépésnyire tőlem, megvilágította az Ágnes arcát, talán az egyedülit, mely hideg és tiszta maradt a szerelem forró lehelletétől. Semmi titok, semmi ígéret, semmi érdek a hamvas, fehér arcban, a malakit

színű szemekben, melyek minden megütődés, valamely jó vagy rossz érzés visszatükrözése nélkül simultak arczomba. Éltek, csillogtak, mélyek és bővősek valának — de csak maguknak.

Meg sem szólítom, ha fejének egy könnyed billentésével nem köszönt előre. Mosolygott egy kicsinyt, azt mondta, hogy örül, mert találkozott végre velem. — Öt év után.

— Hát megismert?

— Meg? hiszen mi megszöktünk együtt.

— Csakugyan? Én nem hittem magamnak, úgy véltem mindig: mese volt, álom volt, nem volt igaz.

Szemének egy hunyorgásával köszönte meg ezt a kis lovagias hazugságot és — valószínűleg hálából — megengedte, hogy hazakísérjem. Bemutatott garde des damesjának, családi örökségben rámaradt nevelőjének, kinek minden öltözetdarabja mintha az ószerről került volna. Még sem restelt vele itt a belső városban bolyongani, sőt karjába kapaszkodott s a míg velem beszélt, közben-közben megmagyarázta annak társalgásunk egy-egy mondatát:

— Igen, megszöktünk ezzel az úrral, miss Anna, de csak egy kicsinyt . . .

— Miss Anna, a gentlemannak férjemről beszélek, azt mondom neki, hogy jó lett volna, ha attól is visszatérek már a pályaudvarból . . . És nem a hogy cselekedtem, csak egy év után!

A miss bólintott a fejével és úgy cselekedett, amint az becsületes garde des dameshoz illik: ceveset figyelt reánk, rettenetesen érdekelték a cirkatok.

Beszélhettünk szabadon. Ha lett volna mit! Hallgatagon ballagtunk előre a még egyre szitáló nájusi esőben, melynek illata betöltötte körülötünk mindenki szívét, talán csak az övét nem

egyedül. Legalább nem árulta el és változatlan fehéren és komolyan, érintetlenül lebegett tova a lángok között, mint egy Janne d'Arc, mint egy aszfaltra tévedt arkangyal — akit kissé meglephetett ez a körülötte hullámzó profán szerelem. De egy-egy vaskosabb, nagyon is földies mosolygást lehetetlen volt meg nem látnia és ilyenkor finom grimasz jelent meg egykedvű arcán. És a mikor a szerelem ez olvadozó mosolygásai mind sűrűbben vilantak meg a gázfényben, nem tudott elfojtani egy megjegyzést:

— Megbolondúlt ez a város!

— Miért? mert szeretnek?

— Mert azt hiszik, hogy szeretnek. És ezzel csalják egymást. Férfiak a nőket. Nők a férfiakat. A férfiak, kik mohók, brutálisak, lelketlenek és kicsinyek, a nők, akik ostobák, feledékenyek, hiszékenyek és hűtlenek a hűségükben is...

Egy kissé megbánta, hogy ily erősen igazságtalankodott. A miss felé fordulva mondá:

— Pardon, édes miss, a mi korunkban természetesen már mindennek vége van!

II.

Zápor, valóságos nyári vihar támadt; szerencsére már csak két lépésnyire voltunk az Ágnesék házától. Futottunk be a lépcsőházba, amelyet nem láttam azóta, hogy egy félénk és bölcselkedő csókot leheltem egy naiv, mégis meggondolt, kőhideg homlokra. Nem lehetetlen, hogy most Ágnesnek is eszébe jutott ez a csók, mert búcsuzódván tőlem, némi zavar vett erőt rajta.

— Eh — mondá hirtelen — jöjjön föl hozzánk, idelent agyonázik!

Fölmentünk. Az asszony kalapban, esőköpenyben, egészen felöltözködve beleült egy kü-

lönös alkotmányba, mely sokkal, de igen sokkal több volt, mint egy karosszék. Valóságos trón, piros bársony emelvényen, sárga plüsből. Csak lábujjhegyeivel érintette a zsámolyt, hát még nagyobb volt, olyan nyúlánk és mégis méltóságos, amelyenek lojalis alattvalók királyné-képei.

Gyönyörködtem benne és valami erős ösztön arra késztetett, hogy bókokat mondjak neki. Sietett kitérni előlük:

— Ma nagyon rossz napom volt, nálam járt Dünerné. Igaz, maga nem is ismeri. Nem is hallott róla semmit, valami szerencsétlenséget?

— Nem, ki az?

— A tragika — egy vendéglősné.

— Egy korcsmárosné, hajh?!

— Az, gyönyörű szép és szelíd szőke lány volt még ezelőtt két esztendővel. Akkor ment férjhez a korcsmároshoz, aki hatvanegy éves, de hatalmas, erős, ép, mint egy öreg cser... Nem érti, hogy jutottam az ismeretségükhöz? A papa gyára szállítja nekik a boros üvegeket, találkoztam velük az irodában, érdekes s különös pár, az asszony olyan szép volt, finom, gracieuse; néha épp akkor jött, amikor beszélnem kellett, örültem neki, behívtam.

Nem volt az az asszony, a kinek látszott. Az ábrándos homlok alatt semmi ábránd, a fehér fogait nem azért mutogatta mindég, hogy kaczerkodjon velük, hanem hogy azokhoz verje — a krajczárt. Egészen szerencsésen volt berendezkedve, a hazug, a kíváncsi vágyak nem férközhettek hozzá. És elkövetkezvén az idő, férjhez ment, oda símúlt az öreg cserhez. Nagyon jól éltek, pedig... az asszony bevallotta nekem egyszer, hogy nem voltak megesküdvé. Az öreg korcsmáros nem akart; tudja, olyan szocialista-féle volt, a ki nem esketi meg az asszonyát, hogy legyen hű, de meg-

öli, ha hűtlenségen kapja. Egész bizonyosan megöli — láttam az öklét — egy ütés és összezúzza!

Ágnes elhallgatott, összeráncolta homlokát, képzelete bizonyára ezzel a képpel foglalkozott: egy ütés és összezúzza!

Felém fordult:

— Mit gondol, képes reá?

— Az embert kellene látnom.

— En láttam, rettenetes, megöli.

— Hát már van rá oka?

— Nem tudom. Ez a maguk fölfogásának a dolga. Az asszony — mégis — beleszeretett valakibe.

— A józan, az okos, a rideg?

— Pedig egészen jól indult. A konyhában ügyelt a főzésre, ösztönszerűleg a vagyongyarápítás mesterségére adta magát. Tisztán tartotta a lakását, takarosán az urát, egyszer sem mondta neki, hogy menjenek a paphoz, de százszor is, hogy: ne hitelezzen... Mindég csak a munkán járt az esze, — két gyermekük is lett — megsoványodott, szeplős lett, egy kissé veszekedős és egyszerre, hirtelen beleszeretett egy díjnokba, aki — az árva — oda járt étkezni a munkások közé...

— Ma reggel járt nálam az asszony, akit egészen magamhoz szoktattam az érdeklődésemmel, most már nem szabadúlhatok tőle... Azt hiszi, hogy meghal, ha nem lehet egyedül a díjnoké. A szegény reszketett, sírt, tördelte a kezét, sőt hazudott is. Pénzért jött hozzám, hogy elutazhasson, mert az ura megöli, ha megtudja. El kell menniök messze „egy faluba, amilyen távolságra csak visz a vasút” — mondta az irnok, de annak nincs pénze, ő meg a kasszából nem tud annyit összeszedni egy-két nap alatt. De szíve sincs hozzá,

hogy így meglopja az urát. Pedig sietniök, menekülniök kell.

— Adott nekik?

— Nem adtam. Inkább ölje meg a férje egy csapással, mintsem majd lassanként örölje meg és nyomja agyon — a kiábrándulás. Jobb, ha most hal meg, mintha holnap fölébred annak a tudatára, hogy nem szereti a szeretőjét és a szeretője nem szereti őt és csalódtak mindketten és megcsalták egymást mindketten, sőt közösen egy harmadikat is. Borzalmas tudat, az ember undorodhatik önmagától.

— Talán nem lesz baj, éppen azért mert várjuk, mert valószínű.

— Szerzett az az asszony pénzt a föld alól is. Úgy nézett ki.

— Bizonyos. És szőke feje már nyugodtan pihen az írnök vállán, a vasúton.

— Ha nincsen túlszűfolva a kupé. — A boldogtalan, én csak nem adhattam neki pénzt ilyen célra. Ha legalább nem mondta volna meg. — De vajjon kapott-e máshol?

III.

Nyolcz óra múlt, az eső csak egyre hullt; el akartam menni, Ágnes marasztott.

— Maradjon, gyűjtson szivarra, únom magam, ma úgy sem jön már senki.

Alig mondta ki, hogy „nem jön senki“, a szobaleány névjegyét kozott be, jelentett valakit. Ágnes ránézett a vizitkártyára és a szobaleányra támadt ideges haraggal:

— Hányszor mondtam már, hogy amikor ez az úr jön, előbb jöjjön be hozzám és kérdezze meg: itthon vagyok-e?

Reszketett a fölindulástól. Karjait egy kissé

szétterjesztette, mintha kérdené: mit csináljak most? Pillanatokig állott így, tusakodva, arcza zord, gyűlölködő kifejezést öltött, szemei egyszerre fölillantak.

És mindezt egy egyszerű vizitért, melyet végre is elfogadott, egészen lecsendesülve mondván a szobaleánynak:

— Bocsássa be!

El akartam menni; nem engedett.

— Az apám egyik mérnöke. Valahányszor feljön Budapestre, kötelességének tartja engem is meglátogatni. Mindjárt elmegy.

Az úr, a kiről elhatározottat, hogy „mindjárt elmegy“, belépett. Egy szőke, magas, elegáns, bársonyos szemű, de betegesnek látszó férfi. Meglepődve állott meg a küszöbön, a mint meglátta, hogy Ágnesen kívül még én is ott vagyok a szobában. Gyöngéd arcza hirtelen színt váltott, zavarban lehetett, mert a hangja sem volt biztos, amint köszönt.

Ágnes csendes, szelíd, de olyan különös hangon köszönt neki vissza, ami egészen meglepett. Néztem és nem ismertem rá. A hideg, majd gyűlölködő arcz egészen más volt e pillanatban. Az ezerféle fényből összeszőtt májusi mosolygásból egy sugár ott világított, ígért, fakadt rajta. Félig lehúnyt szemhéjai valami mélységes, édes titkot födöztek félig. Karjait ismét távol tartotta testétől, mintha a levegőt ölelné gyöngéden, majd erősebben. Egy izgatott, remegő rándulása karjának — és én azt hittem, hogy karjaiba rohan ennek a férfinak, aki félénken indult meg feléje, hogy kezét fogjon vele.

Esküszöm, hogy — egy pillanatig — ezt meg is akarta cselekedni, de mégsem történt semmi. Ágnes egyet lépett hátrafelé és ismét a tiszta, az okos fehér asszony lett. Beleült trónszékébe s míg

kezet nyújtott a férfinak, szólt gúnyos, csaknem kíméletlen hangon:

— A papa benn van az irodában, várja önt.

IV.

Künt Budapest legbájosabb képe fogadott, csupa fantasztikum: a vizes aszfalt fekete tükrén végigsikló asszonyok, a mint alakjuk óriási nyúlt színes árnyéka szalad utánuk a meleg páráktól ködös éjben.

A szemem káprázik, a fejem mámoros, tá-molyogva járok e különös világban és amíg az esti képet érzem, minduntalan elém lebeg egy méltóságos, fehér, mégis árnyékba vonúlt asszony, a ki a szerelem ez üdítő és émelyítő tobzódásában fél — szeretni. A lángsövények között fagyot-tan haladó Ágnes ez, akit jóakarói szívtelennek, ellenségei betegnek, elvált férje: titokzatosnak, zárkózottnak, gonosznak és túlérzékenynek mond.

A józan, a számító, a nyugalmat féltő Ágnes, aki nekem más, mint mindenkinek, a ki csak ismeri. Előttem most nagynak, szentnek, magas-tosnak tűnik föl, olyannak, mint a ki más csillag teremtése és csak véletlenül került a földre, amely-nek törvényei ellen föllázad, hiába — azok szerint kell élnie. Ah, ez az asszony, a kinek a szívében az örök szerelemre való vágy él, de fejében világos a tudás, hogy ez itt — nem lehet, és inkább lemond.

De le tud-e mondani csakugyan? Nem azért fél-e szeretni, mert nagyon szeret? Nem azért ellensége-e a szerelemnek, mert minden csepp véré-t annak a kultusza árasztja el? Miért félti a szen-vedéstől a maga és más, minden asszony nyugal-mát? Azért-e, mert a magáét máris elvesztette?

És ezért irtozik a szerencsétlenségtől, mert látja a jövődő homályában.

IV.

Róza palotát talál.

Róza már délutáni háromkor elindult, hogy rendes kávéházában, a rendes uzsonnán megjelenjen. Boszús volt, nem alhatott ebéd után, mert a gyermekek ruhásszekrénye a közös hálósobában és a dada — bonne, szobalány, házvezetőnő egy személyben — minden pillanatban nyikorogtatta az ajtót, hol egy kis nadrágért, hol ingért, vagy éppen pelenkáért jött be, még pedig olyan zajjal, ahogy csak a kis bérű parasztcselédek szoktak. Róza többször figyelmeztette, hogy letöri a lábát, félálomában föl is mondott neki, de csakhamar visszavonta, belátta hogy mindez a gyermekek érdekében történt. Különben is, ámbár még csak május közepe, olyan meleg volt a lakásban, hogy egészen be kellett sötétíteni, hogy existálni lehessen. A vízvezeték csapjait mindenütt megeresztették, az urak — az úr, az úrnő, a három gyermek és a külön szobában a kosztos — igen hiányos öltözetben járkáltak föl s alá, ami miatt a cselédek erősen méltatlankodtak.

— Ezek a vaczakok, vehetnének magukra valami vaczkot! mondá a szolgáló, aki szakácsnének neveztetett.

— Hozzák be a ruhámat! kiáltott ki közük az asszony.

— Melyiket?

— Azt a fekete vaczakot! szólt Róza asszony.

Egyetlen utcza ruhájának szólt a legmélyebb megvetés e pesti kifejezése. A ruha téli volt, de egy blousezal tavaszosították. Amennyire a nehéz — préselt virágú — alj engedte magát. Nem lehetett tudni, ez a divatból kiment, az idényből kimaradt szoknya volt-e szomorú, vagy az asszony, aki magára vette, azaz, hogy rántotta. Amikor rajta volt, gyöngédtelen kézzel végig húzott rajta. A szoknya szomorúan és keményen susogott, végre is selyem és új volt valamikor.

Az öltözködés során a czipő következett. Szintén téli volt még, fűzős, magasszárú, hegyes, magas sarka befelé fordult. Csak asszonyok tudnak járni ily kényelmetlen, meleg és csúf czipőkben, amelyeket gyakorta ki sem tisztítatnak. Egész napon kínlódnak benne és folyton tele vannak aggodalommal, hogy ki ne lássék. Róza utálattal nézett végig ezen a czipőn, egy használt vizes törülközővel mégis megtörülte a lábbeli lakk orrocskáját.

Valami keveset nekividámodott, amikor a kalapra került a sor, mert azt nem régen vette és tavaszi, sőt már valóságosan nyári volt. Egy kicsinyt még meg is előzte az idényt és a divatot, chrisantemumokból állította össze a masamód és a szalmáját mintha czukorból fonták volna.

Szép, gyengéd, ünnepi és érzéki kalap volt, a nő fehér hűsa, fekete feje egyszerre kivirágzott tőle. És az elhomályosított szobában, ahol a

puderrel elrontott teintnek millió meg millió apró porusa nem látszott —: maga magának is tetstett ez a fej. Nézte is magát jó hosszan, addig ágaskodva, amíg a vállfüzőjének egy halcsontja eltörött.

— Szépen vagyunk! — gondolta magában Róza — már most nem mehetek uzsonnálni!

Nem volt csak egy vállfüzője. Igaz, hogy igen finom, még mint új asszony vette, de a sok gyermek miatt keveset viselhetette. Mintegy négy esztendeig kitartott rajta jól, mindössze egy kis patinát kapott. A csontok azonban most tavaszkor egyszerre csak ereszkedni kezdtek benne. És íme, az egyik fogta magát és váratlanul — milder igaz ok nélkül, csak azért, mert kitelt az ideje — eltörött.

Mást nem lehetett venni, a hónap közepén voltak és a Róza havi pénzéből nem volt csak huszonnyolcz forint. Abból is kilencz a dadáé, ak minden pillanatban kérhette. Reggel jött a fás és a tejes ember, a kettőnek együtt tíz forint járt.

Egyszerre könnyelmű elhatározás vett rajta erőt; beleszédült, de megcselekedte, rögtön új mider hozatott. Belevörösödött az ügybe és annyira föl izgatta magát, hogy talán életében legelőször, hangosan mondá:

— Szép kis hazard firma vagyok!

Azzal biztatta magát, hogy valahonnan váratlan pénz áll a családhoz. Az ura, bizonyos hogy nem hozza, az mint honvédségi számvivő főhadnagy megszámlált krajczárokat, halálosan bizonyos, mindig ugyanegy summát hozott haza. Néha — talán háromszor történt meg — egy forinttal többet kapott, vagy egy-két forinttal kevesebbet. Ilyenkor nagyon elszégyelte magát, de az asszony nem szólt semmit. Pedig ez a kicsiny összeg is nagyot jelentett, abban a hónapban nem

mentek színházba és elestek lelküknek ama rendes napi gyönyörűségétől, hogy az ujságban harmincz napon át nézték a repertoirt, amíg egyszer aztán odajutottak, hogy gyufát húzhattak arra: a nemzetibe menjenek-e vagy a sörházba? Az asszony — a férfi kedvéért — többször csalt és a sörház javára döntött, mert a rendkívül kicsinyesű, de rendkívül jó embernek a sör nemcsak ital, de spektakulum is volt, valóságos lelki multságára szolgált. Az asszony pedig úgy is élvezett minden napon: a kávéházi uzsonnázást nem engedte el, ez jelentette neki azt, hogy társaséletet él és Budapesten. Lánykorának álmái — egy vidéki, élénk kis városban folytak le — ide zsugorodtak össze: egy könyvvivő feleségével, egy ügyvédnével és ezeknek az ismerőseivel kávézott nyilvánosan, igaz, hogy jó, sok, sötét, erős és habos kávé. Hozzá két kicsiny kiflit, noha hármat is megevett volna, de nem szabadott és nem is lehetett költekeznie.

A gyermekeknek is csak kell vinni valamit. Majd lehúzták a czukorért, játékért. Nem lehetett őket az élet komolyságáról és nehézségéről meggyőzni. Különösen a középsőt, a két és félesztendőt, aki követelte, hogy megvegyenek neki mindent és az anyja szájából kivette a félig már összeharapott falatot is.

„Enni sem lehet azoktól a kis fracczoktól. Most ebédeltem és már éhes vagyok! Egyáltalán nem lehet tőlük élni!” — gondolta magában Róza, amint uzsonnára menet megállapította, hogy még csak három óra és ilyenkor még nem jelenhet meg a kávéházban, a feketéző úrak vannak még ott, megrónák, azt hinnék, hogy valakit keres.

Elvörösödött erre a föltevésre, mert csakugyan keresett valakit. Az utóbbi időben, hogy a gyerekek és különösen ezek bajai nem emésztették föl egész énjét, föl-föllázadozott magában:

„Az ember olyan, mint egy tehén, nem is tudja, hogy van, eszik, iszik és alszik!“ Ez az eszme kopogtatott szűk kis homlokán és mivel becsületes lélek volt, az urának el is mondta. Éjjel mondta el, sirás közben, a katona nem is igen értette, mit akar, különösen akkor, amikor görcsös csuklások között bevallotta neki, hogy: „nem tudom, mi történt velem, nem szeretem többé eléggé a gyermekeimet, nem elégítenek ki!“

— Mit akarsz, mit keressz tehát ezen a világon? — kérde a nehéz gondolkodású férj és a másik oldalára fordult.

Róza azóta keresett valakit, nem is valakit, egy határozott személyt. Azt a férfit, akivel leánykorában férj és feleséget játszottak. Azonban vagy nyolcz esztendeig tartó, erősen csókos viszonyuk után, ő — aki ezzel a férfival csaknem egykorú volt — annyira megérett a házasságra, hogy nem hősieskedett tovább, hanem férjhez ment máshoz, aki nagyon kérte. Szerelmese különben is igen lanyhán viselte magát és az utolsó esztendőben mind azt mondotta: „Nekem az a fő, hogy te légy boldog, ha már boldogtalanná lettem én!“

De nem lett boldogtalan. Amikor izzó szerelmének tárgya idegen fészekbe bújt el előle, egész fölzsabadult tüzét világi boldogulására fordította. Író lett, hamarosan hírneves. Okos ember létére ama bizonyos szárnyas paripákat hamarosan eladta nagytőgyű, jól legelő tehenekért. A szerencse valósággal kiszolgálta, minden lett belőle, ami csak egy alacsony sorsban született, magyar fiatal emberből nyolcz év lefolyása alatt Budapesten lehet. Megtakarított vagyona volt, amikor beleszeretett egy leányba, akivel félmillió hozományt kapott. Róza ott volt az esküvön — más állapotban — nem mint meghívott vendég, hanem mint a templomba betóduló, kíváncsi közönség.

Állapota miatt egy kissé szerénytelenül is viselte magát, a szolgák csaknem kiküldték. Ő meg kicsiny híjja, hogy a szemükbe nem vágta:

— Mit szemtelenkednek. Nincs senki, akinek több joga volna itt lenni, mint nekem. Ha tudná, hogy itt bántanak, ott hagyná menyasszonyát és lejönne hozzám!

Szinte abban az illúzióban élt, hogy ő esküszik. De ezen a napon nem volt józan, estve kínozta az urát, hogy vegyen egy jégsezekrényt, anélkül élni nem lehet. Jó volt, hogy azt nem kívánta tőle, hogy palotát építsen.

A régi szerelme hamarosan épített azt is. És Róza, az uzsonna-időt hogy eltöltse, elment megnézni ezt a palotát, amely közel a ligethez, egy kicsiny, árnyas utczában állott. Nem volt nagy, de annál előkelőbb, tiszta kőből való, a tükröveg ablakait bronz amorettek tartották. Az ablakok szépen és egyenletesen drappirozott, fehér rollói különösen ingerlőleg hatottak az asszonyra. Úgy érezte, hogy azok mögött olyan tiszta, friss és édes életet lehet élni, mint amilyent ő élt leánykorában. E rolletták mögött arcbőre soha meg nem feketedik, csípője soha nem lett volna széles. Gyermekeit minden fájdalom nélkül szüli vala és csak kettőt, egy fiút és egy leányt. Milyen kedves, mosolygós, tiszta babák lettek volna!

Róza a kovácsolt vasból vert, nagy kapu előtt állott. A vascsipkéken át be lehetett nézni az udvarba, amely kertté volt alakítva. Éppen magnoliafák nyíltak benne és a sűrű fehér virágbokrok között zöld pázsit ragyogott át. Soha olyan friss, aranyos zöldet! Soha olyan aranyszínű fővenyt, mint amilyen a virágszőnyegek között kanyargott!

— Izlése, a világon nincs senkinek, csak neki! — gondolta magában Róza.

— És ezt mind nekem ígérte, ő, szegény, mondta, én hittem is, nem is? — folytatta tovább gondolatait és forró kezét rátette a kapu hideg kalincsára. És a kapu kinyílt előtte, ő pedig bent volt a palota lépcsőházában.

Akár akarta, akár nem, ment előre. Az esze egy kicsinyt ellentállott, de a lábai vitték. Csakugyan megzavarodott egy kissé, úgy ment fölfelé a lépcsőn, mintha haza menne, és gondolat nélkül való, megszedült elméje minduntalan ezt a mondatot ismételte:

A palotám, az én palotám, csakhogy megtaláltam!

Fölért az üveges hall-ba és ez az előtte ismeretlen konstrukcióju, minden álmát fölülhaladó, fényes és kényelmes terem olyan erősen megdöbentette, hogy valamelyest mégis az eszére tért, sőt gondolkodott is:

— Ha megszólítanak, azt fogom mondani, hogy lakást keresek... ha vele találkozom, azt fogom mondani, hogy látni akartam, mielőtt meghalok és hogy neveztesse ki az uramat valaminek!

Szerencséjére, jó sokáig nem találkozott senkivel és birtokba vehette a palotáját. A török dohányzót, melynek nyitott ablakain olyan illat áradt ki, mint a milyen — annak idejében — szerelmesének sűrű, fekete hajából. Láta a szalont is, fehér és kék, neki ez a két szín állt a legjobban — lánykorában. A szíve csaknem ketté hasadt, úgy tetszett neki ez az emeletnyi magasságú, édes, gyengéd és korrekt szoba, hol az emberi verejtéknek nincsen nyoma semmi. A szőnyegein nem jártak, a székein nem ültek, a szalon magáért volt és nem hogy emberek lakjanak benne.

— Úgy látszik, nincs itthon senki, mindent ellophatnak! — gondolta magában Róza. És minden elővigyázatról lemondva, letért a lépcső szőnyegéről, hogy a márványon kopogjon a lépteivel. Cselédség még sem jött, azok épen ebédeltek, természetesen később, mint az urak és más taktusban. A főépületben templomi csend, egy aranyozott ajtó előtt néma előkelőséggel szunyókált egy agár. A kutya is más a palotában. Róza mégis megrémült tőle:

— Nem bánt ez az eb? kérdé hangosan.

— Nem! — felelte egy kellemetes női hang.

Egy sovány, de szabályos és kedves kisfejú úri nő — igen elegáns matinében — állott a betolakodott asszony előtt. Udvariasan, bizalmasan, sőt örömmel nézett reá. Egy sárga táblás fűzött könyv volt a kezében, a fél arcza pirosra volt feküdvé, valószínűleg a diványon hevert és olvasott, amikor az idegen asszony szavait meghallotta.

— Az uramat tetszik keresni, ugye? nincs itthon. Brüsszelben van! — mondá szívélyesen, mint aki igen örül, hogy valakivel beszélhet.

— Igen — mondá Róza, visszanyerve önuralmát — szerettem volna vele beszélni és megkérni...

— Két hét múlva itthon lesz, csak tessék megkérni, ha ő valamit megigér, az megvan. Mondjak neki valamit? Kihez van szerencsém? a nagysád arcza nekem olyan ismerős...

Róza büszkén és határozottan mondta meg leánykori nevét.

— Oh — szólt a háziasszony elpirúlva — tessék besétálni, önről nagyon sokat beszélünk az urammal. Hogy ön volt az első ideálja, a legszebb lány, akit életében látott, és a legjobb is. Mindég

panaszkodott, hogy soha sem tudja önt meglátni az utcán, ez a Pest olyan rengeteg!

Karon fogta, bevezette az ura dolgozó szobájába.

— Ülünk le — én ebben a szobában töltöm az életemet — beszéljen nekem róla, milyen volt fiatal korában. Igaz, hogy olyan sűrű fekete haja volt, hogy a fésű eltörött benne? A gyomra rossz volt már akkor is?

— Nálunk mindent megevett! — mondá Róza egyszerűen, de büszkén. Általján, erős önérzet fogta el egyszerre és végig villant az elméjén, hogy régi szerelmét, a palotával együtt, vissza kellene vennie ettől a nagyon kedves, de nagyon vézna asszonytól. Ha csak egyszer kaphatná annak a bolondos fejét az ő erős, kövér — még fehér és szép — karjai közé!

Vad, erkölcsstelen és érzéki gondolatai támadtak. Az illatos levegő, az asszony szivélyessége fojtogatta. Fölállott, hogy elmenjen. Előbb azonban egy tekintetet vetett a régi szerelme íróasztalára. A sok csecsebecse között megismerte régi kislánykori arczképét.

— Lássá — mondá a háziasszony — ilyen hű és kegyeletes az én uram. Itt a maga kis arczképe, itt pedig egy fél báli czipő...

A Róza szíve mondhatatlan kéjjel tölt meg. Az ő kis báli atlaszczipője volt, szerelmese sohasem vallotta be, hogy ő lopta el.

— Ez a czipő pedig — szólt bájos fontoskodással az úri nő — magam sem tudom, kié volt. Az uram mindent kivallott, csak azt nem, hogy ki viselte. Éppen csak czélozgat, hogy valami előkelő dáma, talán egy mágnásné... A mi lábunkra ugy-e, nem menne föl, mi? Ez a czipő neki „szent“, mondja, és tréfálkozik, hogy mindazt a lábat keresi, amelyre fölhúzni lehessen... Ilyenek a férfiak.

Róza a maga elszélesedett, megnőtt, formátlaná lett lábaira nézett, nem szólt semmit és elment azzal az elhatározással, hogy nem jön többé vissza ide soha, maradjon minden a régiben.

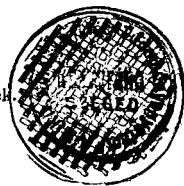
A kávéházba, uzsonnára, ezek után nem lehetett elmennie. Az új mider vágta a derekát, villamosra ült, hazament. Nagy riadalommal, bajjal, kétségbeeséssel fogadták. A középső gyerek leesett lábáról, a cselédek megállapították, hogy torokgyíkja van. Elszaladtak orvosért és akit leghamarabb értek, azt el is hozták.

Valami egészen fiatal ember volt, rendkívül tiszta, mintha skatulából épp most vették volna ki. Ügyetlenül fogott hozzá, hogy megnézze a kis fiút. Úgy beszélt hozzá, mint egy elkényeztetett kisaszszonyhoz. A sok akadályba ütköző vizsgálat után annál kellemesebben bánt az anyával. Ünnepelesen, kétszer kezet csókolt neki és szólott:

— Torokgyíknak még csak árnyéka sem. A kicsike sokat evett, cseresznyét, magostól, adjunk neki valami édeset, jót és minden rendben lesz!

Róza mézsfehérre változott arcza kiszínesedett és elhatározta magában, hogy ha a kicsinynek csakugyan nem lesz semmi baja, talán kezdeni fog ezzel a kedves, szép, derék fiatal emberrel.

A régivel azonban — maradjon minden érintetlenül, a régiben.

A sphinx.

Az én szememben a rejtély titokzatos képe: egy hordár. Multkor láttam éppen, most báránypőr sipkát visel, mert mindég az időhöz képest öltözködik — hosszú katonaköpenyeget és az egyik kezén keztyűt. (A másik kacska, akaratos és használhatatlan, bizonyosan kitört valami hurczolkodás alkalmával, nem érdemli meg, hogy gondozzák és öltöztessék.)

A számozott öreg embert huszonöt éve ismerem. Amikor feljöttem Budapestre, mindjárt megláttam és mindjárt meg is jegyeztem, noha ezernyi ezer ujoncz villant föl olykor szemeim előtt.

Akkor is pálinkás bolt előtt állott, a tétlenség legnagyobb komolyságával, szótlánul és mozdulatlanul. Senki meg nem szólította, senkihez ő nem szólt, nem szivarozott, nem olvasott, még csak nem is nézett. Állott. Tíz éven túl ugyanegy helyen, a belvárosnak valamelyik ma már nemlétező kis könyökutczájában, ahol roskatag, elvéhdedt házak szinte várták a véget, óhajtották a lerombolást. A hordári intézménynek e helyen semmi jelentősége nem volt soha és egész létalapja nem lehetett egyéb, mint az ott tartózkodó néhány diák tár-

rainak időleges értékesítése, át- és visszaszállítása. Röviden szólva: a zálogházi forgalom közvétségéből négy vörössipkás felnőtt embernek kellett volna megélnie ezen a tájon és ezek egyike volt a jótélyes öreg. De sohasem láttam ez irányban izgólkodni, sőt midőn egyszer én tisztán lélekni tanulmányból megkínáltam, hogy egy testhez ó, de túlon-túl világos kabátot helyezzen el nyári rugovóra: röviden és kereken „nem“-et intett aével.

Ma sem tudom és amig élek, nem is fogom megtudni, miért ellenkezett ilyen szóvalan határozottsággal? Nem bízott útja sikerében, nem tartotta értékesnek a kissé különös színű öltözetrabot, vagy határozottan derogált neki a megvászás? Még egyszer kísérletet tettem vele és egyével átadásával bízam meg, a vitel bérét azonban átvevőnek kellett volna megtérítenie. A válasz megint az a szóvalan, rövid, de erélyes „nem.“ szszús zavarral hagytam ott; mit bánom én, jjon meg éhen!

Ennek az embernek azonban, úgy látszik, nem volt szüksége a táplálkozásra. Délben nem ment haza, nem távozott valami kis korcsmába; nem ment be a boltba, vagy a szatócshoz. Állt és állt, de nem úgy, mint más élő és érző lény, nem figyelmesen, de közönyösen, mint az egyiptomi sirboltok kőből faragott szobrai, elhagyatott kőkok mohlepte kőalakjai — őszszel. Csuda, hogy rövidám és önérzetes pesti fecskék nem raktak a egy szürke szakálla alatt fészket. És érthetetlen, hogy az utczaik gyermekek nem próbálták kizárni fenséges nyugalmaiból. De nem volt komikus, nem reagált a tolakodásra, nem volt hozzáférhető.

Miért állott akkor oly csökönyösen éppen a kinkás bolt előtt? Mit várt ez üzlettől, amelylyel látszólag — csak annyi közössége volt, hogy

az ajtaja alá behúzódott, ha nagyon fujt a tél szél. Mindhiába voltam a nyomában, a legfurfangosabb megfigyelés, a legvadabb fantázia sem tudta megfogni és valami szilárd talajon megrögzíteni. Nem tudtam hová tegyem és ifju koromban ez nekem fájt; ha nem szégyenlem magam, utánajárok, hazakisérem, hogy megtudjam: hol és min lakik. De kutassak egy hordár után? mi jogon és mi okon? Megelégedtem azzal, hogy kikérdeztem a kartársait. Megvetőleg nyilatkoztak róla, de egyebet nem tudtak mondani, csak ezt:

— A János!

Természetes, hogy János, ezt ugyanis tudhatam volna, mert kell, hogy a neve is maga a közböbösség legyen. János az senki és a mindenki. Nem tudom, elég misztikusan fejeztem-e ki magamat; félek, hogy megértének.

A vezetéknévét a kollegái sem tudták. A egyik úgy sejtette, hogy Mikuliknak hívják. Ennek a hitnek azonban nem volt semmi alapja, talán csak az, hogy az illetőnek ez a szó tetszett. Mások szerint Tóth vagy Puskás volt; hogy házas embe volna, azt nem állította egyik sem. Éltek anny logikával és mondták is:

— Ha felesége volna, többször idejönn hozzá veszekedni!

Aztán eluntam és abban hagytam az obszerválást. Közben megismerkedtem néhány száz emberrel, más egyéb kis és nagy dolgok is történtek azóta, hogy elhagytam az ódon könyök-utczát. Többek között: megváltozott az egész pszichológiám, kezdek tájékozódni abban a sötétségben, amelyet „én“-nek neveznek. Körülbelől megtudtam, hogy semmi érdemlegest nem lehet csinálni az élet e könyökutczájában, ami alaposan ellenkezik a régi véleményemmel. Sőt a kedves ételeim

is mások lettek, pedig még ez az egy, amiben következetesek szoktunk lenni és kitartunk — a mákos metélt és a malacz-pörkölt mellett — mind halálig. És a vérem! Nem kell vegyi vizsgálat alá vennem, úgy is tudom, hogy más. Régen: forró és fellobbanó, ma lagymatag és — gondolko-dom vele.

Minden más lett bennem és körülöttem is. A csecsemőknek bajuszok nőtt és ha megpillantom ifjúkori ideáljaimat az utcán — átmegyek a másik oldalra. Nincs semmi és senki, aki magára ne czáfolt volna, a hegyek összelapultak, a magasság kisebb lett, a messzeség összement és a fiakereseket nem tartom többé zordon és gögös uri embereknek. Oh istenem, husz évi kopás alatt mily szürke lett Budapest szikrázó színű keleti szőnyege!

Csak a szobor maradt a régi, a hordár, az változatlan. Lerombolták mellőle a házat, körülötte a városrészt és ő — bizonyára szótlanul és szívtelenül — átköltözködött egy új helyre, megint csak pálinkás bolt elé.

Új öt év telt el azóta, mindennap látom és mindig ugyanannak. Mindig a helyén, soha megbízása, semmiféle keresete. Ha csak egyszer pillantanám meg munkában, ha csupán egy frakkot vinne vasalóba, egy levelet valami leányhoz. Miből él, de miből élhet? Így meg kell halnia éhen; csak végezné is már szegény, jobb volna talán neki is!

Neki azonban, úgy látszik, mindegy. Vár, néz, áll, a mig estve lesz. Nem öregebb és nem elégedetlenebb, mint régen. A ruhája is mintha ugyanaz volna, elég tiszta, elég rendes, az időhöz való. Nincs melege és nem fázik, dolga nincs, terve nincs, célja nincs. Mit gondolhat vajjon a maga életéről? Azt, hogy várni kell, majd eljutunk

valahová. Mi úgy sem mehetünk magunktól, viszek, mint ahogy hordja magával az ár a folyamnak molekuláit. Nem a cseppeket, mert az mántézmény, valóságos részvénytársaság!

Ostoba filozófia, hogy megtéveszt, mint kitérít az utamból. Most hirtelen egy kép reszket szemem előtt, homályosan, beteges bágyadtsággal. Mintha láttam volna a számüzött öreg embert most karácsonykor, estve. Az utca elhagyatva sötét mögötte a pálinkás bolt is. A hordár indul félben volt éppen, de valaki hátulról megérintette a kacska kezét. Egy asszonyember, kalapban csak a félarczát láttam, de az ugyancsak ki volt pirosítva.

A lánya, az unokája, a felesége? Egy darabig láttam őket, amint egy vonalban lassan haladnak előre, amíg egyszerre kiestek, elvágódtak a látóhatáromból; velem --- egymagammal — vadul vágatott tova az ünnepesti villamos.

Tuza kisasszony.

I.

Két cserép muskátli élt egy sötét helyen. Az egyik: már-már elszáradt, a másik — a melyet az öregebbik, az aszú töből oltottak — még tartotta magát, erősödött, virágzott, illatozott, még várta a napot, hátha megjönne.

Az öregebb muskátli: Tuza mama, a fiatalabb: Tuza kisasszony. Csak annyit tudtak a világról, mint két cserép szegény, sötét ablakba helyezett, ott feledett virág.

Egyszobás udvari lakásban laktak, és abból éltek, hogy a mama mindég angol regényeket akart fordítani — de igen keveset tudott angolul — a leány azonban rengeteg zongora-órákat adott és keresett annyit, hogy nem haltak éhen. Anyyira táplálkozhattak, hogy reménykedhettek.

A Tuza kisasszony nem igen üzött illúziókat. Egészen beleélte magát a szürke hétköznapokba, örvendett vasárnap a sült tésztának és ha falusi rokonaik tavasszal gomolyát küldtek, mindig azt vacsorálta. Kétszer egy esztendőben elment a színházba, egyszer a maga pénzén, más-szor meg került jegy valamely családnál, a hol tanított és a hol a férj a feleséggel, az előadás előtt hirtelen összeveszett. Erről a két előadásról

a Tuza kisasszony sok hónapig gondolkozott, úgy a színészek szép játékáról, mint a közönségről, a melylyel együtt nevetvén és sírván, úgy érezte, hogy társadalmi életet él. Igen tetszett ez neki, a meleg levegőt mohón szivta be és rokoní érzés töltötte el a szépruhás asszonyok iránt, a kivágott kabátos férfiakra pedig, a mint reá tekintett, loppal, egy kissé remegtek a szempillái, elpirult és kimelegedett, ámde csak a lelke belől; az arcza fehér maradt, a természetből oly fehér, mintha festve vagy vésve lett volna. És ebben a szinte természetellenes fehérségben, ebben az északi hidegségben két egyiptusi szem égett és kipiroslott két biborvörös ajak, mely mindig nedves volt és egy kissé nyitva mindig.

Ha a Tuza kisasszony akarta volna, felűnik még itt is e nagyvárosban, a hol a legszebb leányok oly rejtetten élnek; megpillantják őket az utcán, elismerik, egyszer-másszor követik is, de ha szerencsájük nincs és a természetük nem az, eleresztik őket és várják a másik jelenséget. A zongorát tanító leány is többször észrevette — különösen tizenhétől tizenkilencz éves koráig — hogy az utcán igen tetszik, hízogó, bámuló, de nagyobbára rossz tekintetek érik, ezeknek örült és ezek elől menekült, bár édes anyja figyelmeztette, hogy ne féljen, a szerény leánynak vége.

A mama, kinek sulyos, de nem fájdalmas idegbaja miatt mindig karosszékekben kellett ülnie, egészen más vérmérséklet volt, mint gyermeke és e miatt nem mindig éltek békében. Egy kissé kinozta leányát s ha az fáradtan a nehéz és unalmas leczkéktől, még fehérebben hazatért és az ágyra vetette magát, rendszeren így szólt hozzá:

— Egészen olyan vagy, mint az apád. A rendetlenség az, mely mindent megölt, őt is és téged is meg fog, megládd. Azért halt meg előbb,

mintsem kellett volna, azért költött úgy, mintha pénzbányája lett volna — néha egy nap husz forintot is — és ezért nem fizette ki az utolsó biztosítást. Ha kifizeti, nem maradsz a nyakamon . . .

A Tuza kisasszony arcát a párnákba furta, ingerült, de csendes hangon azt mondta: „Jó van, jó“, és egész keserűségével csekély számu tanítványaira gondolt, a kiket leginkább azért tanítottak, hogy kinozzák őket. És ha legalább a körműkre lehetett volna ütni, mint a hogy vele megcselekedte a mestere! De egyszer próbálta és akkor is csaknem az ujságba került. Úgy összeszidták, úgy megszégyenítették, hogy egy egész esztendeig fekete szatin-bluzban járt és nem evett gyümölcsöt, imádkozáson kívül ezt a penitenciát róttá magára.

Néha, a szemrehányások, anyja idegrohamainak nehéz pillanataiban, szerelmesen gondolt az apjára, az egyetlen férjira, a kit ismert, s a ki őt oly kimondhatatlanul szerette.

Hogy is volt azzal a biztosítással? Azt szegény csakugyan kifizethette volna. Emlékezett, hogy ezzel az ügygyel sok baj volt, a biztosításról sok szó folyt és ő kis lány korában azt hitte, hogy apja csakugyan biztosította a saját maga és a kislánya életét, pénzt adott valakinek és nekik már most nem kell meghalniok, az a valaki megengedte, hogy éljenek. Később megértette, hogy ez mégsem lehet, a mama magyarázta meg, a ki gyűlölt minden tévhitet, akármilyen szép volt is az és kedvelte a józanságot, habár az csuf és ártalmas volt is, és diadalmasan mosolygott, ha azzal megronthatta a férje életét. De az csakugyan nem volt rendes ember — a lánya is emlékezett erre, — egész napokat elhevert az ágyban, ábrándozva, játszva, azt mondta, hogy fáradt, pedig

talán az egész éjszaka a kávéházban ült. Hajnalban jött haza sokszor, fölbredtek reá, anyja haragudott: „Még ez a kis álmom, még ezt is elveszi!“ mondta. De ő mindég örült neki, kinyitotta a szemeit, mosolyogtak egymásra, elvette a czukrot, fűgét, vagy datolyát, a mit apja hozott, a kezébe szorította és azzal aludt.

Mindig hozott valamit. Bádogskatulyában halakat, boltban — és nem kofánál — vett gyümölcsöt, képeskönyveket, a melyeket részben maga írt, kislány korában azt hitte, hogy egyszersmind maga is nyomtatott. Téli estéken, ha nem haragudtak a mamával, rajzolgatott, leányokat, huszárokat, szép férfiakat, a kikre azt mondta: ez lesz kislány az urad, vagy szőke kell? legyen! Nincs meg a rajzokból egy sem, nincs meg belőle semmi; két esztendeje még megvolt a felöltője, krémszínű; nem kellett senkinek, míg végre egy bolondos ócskás megvette . . .

Más férfira nem is gondolhatott a huszonhárom éves leány. De álmodozni sokat álmodozott róluk tizenhat éves korában; de a kor elmúlt, leszokott erről is. Néha, később megint rájöttek ezek az álmodozások, a melyekbe még jobban beléfehéredett. Elfogódva nézte a cselédeket, a mint a kapuban várják a katonát, eljárta esküvőkre és végigment a belváros utczáin, a hol még udvarolnak, különösen ha nap süt, délfelé. Csakhamar belátta azonban, hogy sem a Kossuth-, sem a Váczi-utca nem neki való, az asszonyok is igen megnézték, sőt a rendőr is, csak félig értette miért, de ettől a sejtelemtől is megszedült, sőt egy kissé meg is undorodott. Menekült vissza az udvari lakásba, a két tő muskátlihoz, a zongorájához, a mely mindég le volt hangolva, mint az ő élete, de azért még volt benne harmónia, bús is, víg is. Boldogtalan nem volt azért, ideje sem volt rá,

bluzokat kellett varrnia, fordítania, mert szeretett kecsesen öltözködni és mint sok szegény leány, a külön, az olcsó, jó és becsületes önálló derekak révén csakugyan jól is öltözködött. Azután ő is főzött, csinált mindent, csak a mosásra, surolásra nem adta magát és inkább meghalt volna, mintsem hogy elmosogasson. A kezét féltette, a fehér, magas és hosszú kezét őrizte — kinek?

Magától is megkérdezte olykor: kinek, minek? Magamnak! felelte büszkén és gőgös érzéssel gondolt a sok okatlan férfiura, a ki mind egy tiszta kéz után áhitozik és nem tudja megtalálni az övét. És nem is fog reátalálni soha senki, nincs a ki hozzávezesse!

Jön a házbér! szól, szólalt meg mindig ilyenkor az anyja és kiverte fejéből a sötét szárnyu gondolatokat. Egy zsák lisztet kaptak gazdag rokontól, a ki küldeményeért nem fizette meg a vasutat; nem volt pénzük kiváltani, a vasutas nem hagyta ott, elhozta, megint visszavitte, előpénzt kellett kérni, a házmesterné szemtelenkedett az anyjával, egy tanítványnak az atyja, börzeügynök, megbukott, mindenféle ily kalamitások támadtak, fonódtak és nem engedték, hogy szíve szóhoz jusson. Nagyokat aludt és az élet szépsége, lassan-lassan, nem állott az ő számára egyébből, mint egymásután következő kilenczórás alvásokból. A mikor reggel fölkel, annak örült, hogy este majd lefekhetik és kedvencz álmait álmodhatja: a repülést, a hajózást, Velenczét, azt, hogy parasztasszony és szedi a markot az arató ura után . . . és a kis fiut.

Igen, egy férfi mégis csak volt az életében, apján kívül, a kis kőműves fiú. Erre ébren is gondolt néha, különösen őszi, holdas éjjeken. Egyetlen erős emléke — apján kívül — ez a fiú volt, a kit egyszer látott, nyolcz éves korában.

Akkor a mama köhögött, lementek mind a hárman Erdélybe, Kolozsvárott megháltak. Korán volt még lefeküdni, lementek a szálló kávéházába és fagyaltot ettek; ő két szeletet kapott, epret és vaniliát.

Az ablaknál ültek, a kislány kinézett az éjszakába: látja-e valaki, hogy ő fagyaltot eszik, külön? Látta egy fiú, a lába mezitelen, de a ruhája rendes, kis kerek kalap a fején. Mama és apa szokásuk szerint egy kicsit veszekedtek és észre se vették, hogy az ablaknál a kis fiú előbb nézi az idegen leánykát, aztán integet neki, nem vásot-tan, hanem tisztességtudóan, de azért mulatságosan. Lebukik, fölneéz, megint lebukik és játszik, de nem a maga kedvéért. Most a zsebéből elővesz egy fényes tárgyat: egy pezsgős üveg ezüstös bádog-ját. Mutatja, tetszik-e? Nyújtja: magának adom! Aztán fogja a bádogdarabot, kis sipkát csinál belőle, nevet, majd elrontja és igen komoly arcot vágva, az ezüstös pléhből keresztet csinál. Oda-nyomja az ablakhoz, a kis lány utána nyul.

— Mi az Katóka?

— Egy fiú!

— Mindjárt elkergetem! — szól közbe a pinczér és kifelé tart.

— Inkább hívja be! — szól apa. Behívjuk kis leányom?

— Be.

— Adassunk neki fagyaltot?

— Igen.

Egy pár pillanat múlva a fiucska — nem sokkal nagyobb, mint ő — jött befelé a kávéházba, a pinczér kézenfogva vezette, de a gyerek is szívesen jött, komoly volt, de cseppet sem elfogódott. Szépen jó estét köszönt, de nem csókolt kezét senkinek, kezét fogott apával, anyával, vele nem, csak ránézett.

Leültették.

— Ettél már fagyaltot?

— Nem.

— No próbáld meg, ha izlik-e?

Fagyaltot hoztak, a fiú szépen, lassan edegélte, nem mohón, bár bizonyára jól esett neki. És milyen pompásan, egyenesen ült, a kanalat oly formásan tartotta a kezében, mint egy kis herczeg.

Mindnyájan nagyon örültek neki, még a mama is, a ki hamarosan a tárgyra tért:

— Hol voltál ily késő estén, kis fiú?

— A patikába.

— Minek?

— Hintőporért, Józsinak.

— A kis öcséd — vette át a szót apa — még szopós?

— Még az, de már mindent eszik. Kását...

— Mit főztetek ma?

— Most főz a mamám, ha haza jön.

— Hát az apád mikor jön haza?

— Már nincsen. Meghalt tavaszon.

— Micsoda mestersége volt?

— Kőműves volt.

Apa elfordult, valamit nézett, a mama vette át a szót:

— Mi a neved?

A fiúcska felelt, egyszerűen, röviden, de a Tuza kisasszonyt éppen ezen a ponton nem szolgáltatta emlékezőtehetsége. Nem tudja bizonyosan, Kis Istvánt, Nagy Istvánt mondott-e a fiú, az sem lehetetlen, hogy Kovács Istvánt mondott. De a továbbiakra megint a legélénkebben emlékszik: az apja megsimogatta a kis fiú fejét:

— Ejnye be helyes gyerek, milyen szép szőke haja és mély, okos kék szeme van. Hát neked kis lányom tetszik-e?

A kis lány elvörösödve igent intett. A fiú nem pirult el, a mikor megkérdezték:

— Nagyon szép a kisasszony! — mondá katonásan.

— Elvennéd-e feleségül?

— Ha nagy leszek.

— Ilyen ember maga! Ezek a maga nevelési elvei! — szólt közbe az anya francziaul, hogy a kis leány meg ne értse, de a lányokak egész kis korukban még minden nyelvet értenek.

Katóka is odasugott az apának:

— Adjon neki pénzt!

A papa kivett a mellényzsebéből egy aranyat és odaadta a kis fiúnak:

— Vidd haza; ha lehet, ne költsétek el, tedd el magadnak!

A fiucska elvette a pénzt, fölkel a székről, mindenkivel kezet fogott, most már a kis lánynyal is.

— Csókoljátok meg az egymás szemét! szólt az apa. A gyerekek megtették. De a fiú most már sebesen ment ki a kávéházból, egyszer fordult csak vissza, aztán szaladt, szaladt, még most is szalad az ő első csókjával, ha ugyan azóta már el nem ért a kővel dolgozó mesteremberek pálinkátengereig s abba belefult.

A Tuza kisasszony nem volt valami bátor a gondolkodásban, mindjárt összeránczolta a homlokát és fölsimította a haját és nem gondolkozott tovább, ha valamely nehéz dologhoz ért.

Ment az órára és várta, a míg lemegy a nap, este lesz és minden elcsitul.

II.

Ugyanebben az időben élt Budapesten egy fiatalember, műépítőmester, a ki okleveleit külföldön szerezte, de Budapesten keveset műépített még,

mert igen kevesen ismerték. Csendesen éldegélt egy óriás külvárosi pajtában és nem volt elégedett a korrall, a melyben inkább bérházakat, mint templomokat építenek. Neki a templom volt a speciálitása s ha barakot épített, annak is a görög kereszt alkotja az alapját. Pedig különben nyílt eszű és kemény legény volt, csakhogy az úgynevezett valárd élettel nem jutott semminemű összekötetésbe; emberek, asszonyok és férfiak helyett eddigelé inkább csak műremekekkel volt intim. Be volt avatva a Notre Dame homályos titkaiba, de egy tisztességes leány nem mosolygott reá még soha. Néhány modellt ismert, abból az időből, a mikor még mintázott, s néhány plasztikus tót leányt a budapesti építkezéseiből; de ezek a lelkében nem hagytak semmi nyomot, nappal nem gondolt reájuk soha és éjjeli álmában nem tudott beférközni egy is.

Huszonhat éves lett és nem ismert még igazi leányt, bár nem egyszer kereste a levegőben ama finom fehér, keskeny és magas kezét, a mely tisztont az ő hatalmas markát keresi. Többször, egészen egyszerre meg akart házasodni, mert szép emblemet enélkül építeni nem lehet, de mindig csak az ismerkedés előtt maradt.

— Ha csak már megkezdtém volna! — morogdált magában és fősóhajtott, arra gondolván, hogy mily öreg lett és még csak meg se csókolt leányt, olyant, a ki a nevet megérdemli. Elmosolyodott: „hogyan ne csókoltam volna!” szökött máshoz és eszébe jutott egy kis leány, a ki pénzt adott neki és a kinek az apja megkérdezte: elvezed-e? Azt felelte: ha nagy leszek!

Eszébe jutott, de mennyiször, hogy hátha ez ötelező ígéret és a leánykát, kinek a hajaszálára s emlékezett — csak a nevére nem — kereste is, de mindhiába. Sokszor nevetett e gyerekes törté-

neten, kis fiús ábrándon, a melyet különben oly komolyan vett. Ez a csók kötelezte arra, hogy mesterember ne maradjon, ez vonta ki a maltervilágból, a cementporból; a kis lány jutott eszébe, ha a küzködésben kiállott és a pezsgő stanióljából készített keresztre gondolt, valahányszor egy tervrajzára ráfestette a keresztet.

Nem volt okos ember ez a fehér márvány templomokkal álmodó és kis külvárosi korcsmában étkező fiatalember, kevés számu ismerős kartársa is egy kissé gyengefejűnek tartotta s ezért a legnehezebb munkákat neki adták albérletbe. A tornyokból élt és szerencsére Budapest az utóbbi időben a tornyokba bolondult és itt a legszelidebb speczerájós is, ha egyszer meggazdagodott, mindjárt várur akar lenni.

Nagy István ilyen módon dolgozott a más neve alatt és a maga nevével belemerült a Nagy-ok tengerébe, szépen uszkált alant az ismeretlenségben, míglen a hitetlen városnak eszébe nem jutott, hogy épít egy nagy templomot, első sorban a maga dicsőségére. Nagy István csinálta a legszebb tervet és bár az ő munkája fölötté állott valamennyinek, az Isten csudát tett, őt bízták meg az építéssel is. Kartársai pedig, érezvén, hogy ez a fiatalember most már egész zsenijével beletemetkezik ebbe a roppant munkába: nagyon örültek és igen dicsérték úgy, hogy Nagy István valóban híres lett.

Kapott leveleket, igen sokat. A régi kis leányét kereste köztük, hátha gratulál, megteheti, ha asszony is. Nem jött és a türelmes fiatal ember kezdte türelmét elveszíteni és elhatározta, hogy az első tiszta kezét, a mely kinyul az övé után, megfogja, megtartja, mert már az élethez, a munkához akart fogni. Kezdett ösmerkedni, családokba járni, sőt mi több, az utcán hazakisért ismeretlen

leányokat. Szívesen álltak vele szóba, de haragosan hagyták ott, a mikor látták, hogy ez azt se tudja, mit akar.

Színházban találkozott vele. Bizony én ki-
mondom sietve, nem kinzom tovább sem magamat,
sem mást. Meglátta, de nem ismerte meg. A Tuza
kisasszony is abban a pillanatban inkább megijedt
tőle és mivel az első előadás után sem hintó, sem
cseléd nem várta, futott előle haza. Mégis beérte,
csak néhány szót szóltak egymáshoz és mindent
tudtak. A kapu kinyílt, kézen fogva mentek föl a
sötét lépcsőn és bementek az egyszobás udvari
lakásba, melynek ablakai a világos udvarra szol-
gáltak. Füstölgő kis cseléd-lámpánál kéthetes uj-
ságot olvasott a mama, sötét volt.

— Jó napos lakás! — szólt az ostoba temp-
lomépítő.

— Jó napos! — erősítette meg az okos Tuza
kisasszony.

„Ezek bolondok“, gondolta a mama és szi-
gorú arczczal kérdé:

— És mikor lesz az esküvő?

— Holnap, ha lehetne! — felelte a férfi.

„Milyen hosszú idő, nem halok-e meg az
éjszaka?“ kérdezte magától a leány és megmoz-
dult nyitott ajka, a mely égett, élt és a melyre
ránézvén a vakbuzgó építómester, azt gondolta,
hogy mégis tévedett: nem a templomhoz kell ez
az ártatlan és érett női száj, hanem ehhez kell a
templom.

TARTALOM.

	l.ap.
A model	3
Az orgonista	14
Leányfej	31
Róza palotát talál	40
A sphynx	50
Tuza kisasszony	55

4124

